

Ervaringen in conjunctuurbeleid

De maatregelen tot afkoeling van de oververhitte Nederlandse economie, die de regering dezer dagen besloot op korte termijn te nemen, kunnen aanleiding zijn tot een leerzame terugblik. Bijv. op de „Conjunctuurpolitiek in en om de jaren vijftig”, zoals de titel luidt van een interessante studie van het Centraal Planbureau ¹⁾. Aan deze studie ontleenden wij de grafiek over het toeschuiven en terugnemen van investeringsfaciliteiten (investeringsaftrek, vervroegde afschrijving) en het investeringsbeloop. Met verdisconting van de tijd, die verloopt tussen het nemen van dergelijke maatregelen én de repercussies daarvan op het investeringsvolume, kan met het C.P.B. in deze grafiek veelal een pro-cyclische taal worden gelezen. De belangrijkste uitzondering was de beperking in 1960 met een, conjunctureel gezien, goed gekozen tijdstip. Was dus het conjuncturele effect niet zo best, voor een juiste waardering moet het belangrijke structurele aspect (bevordering-economische groei) van de investeringsfaciliteiten in acht worden genomen. De invoering van de investeringsaftrek in 1953 geschiedde op overwegingen van structurele aard.

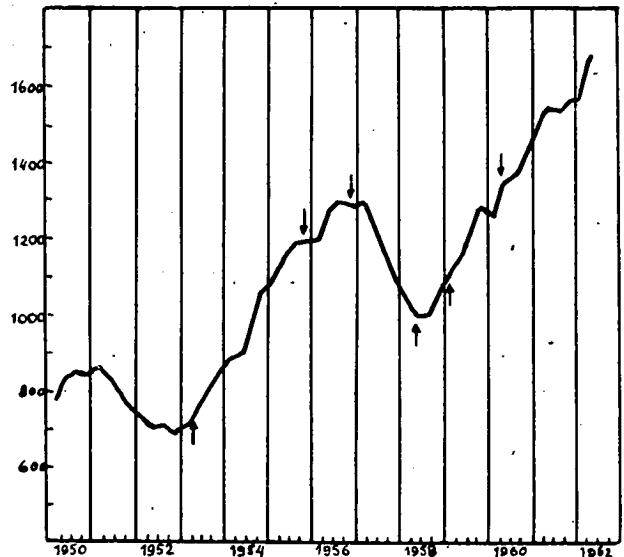
Het is niet zo dat nu juist de investeringsfaciliteiten veelal een weinig gelukkig conjunctureel effect hadden. In de C.P.B.-studie staat de volgende, weinig opwekkende, opmerking over het gevoerde beleid:

„De recessies van 1952 en 1958 werden dus versterkt, terwijl de overbesteding van 1956 werd gestimuleerd, waardoor tot op zekere hoogte de recessie weer in het leven werd geroepen. De conjuncturele inwerking van het beleid was daarmede tot en met 1958 in nagenoeg alle opzichten pro-cyclisch. Daarna overwoog in het monetaire en budgettaire beleid het anti-cyclische element. Dit legde voldoende gewicht in de schaal voor de handhaving van het evenwicht op de betalingsbalans. Of tevens een recessie zal kunnen worden vermeden, blijft een actuele vraag” ²⁾. Nu mede actueel, lijkt ons, omdat ook na 1958 de loonsverhogingen niet steeds gelukkig werden „getimed”.

Bij de beoordeling van de conjunctuurpolitiek voor 1958 dienen de specifieke omstandigheden een rol te spelen, bijv. de verklaarbare nadruk in 1951 en 1952 op deviezenwinst en liquiditeitsbinding. Toch kwam het conjuncturele aspect niet steeds bewust op het tweede plan.

„Er bestaat — achteraf — weinig twijfel over, dat bijv. de situatie in 1955 en daarmede de gevolgen van de belastingverlagingen in dat jaar te optimistisch werden beoordeeld. Anderzijds werd aan bestedingsbeperkingsmaatregelen van 1957 een te zware toets gegeven. Optimisme en pessimisme wisselden elkaar dus af, vermoedelijk een gevolg van te optimistische, resp. te pessimistische prognoses van de economische ontwikkeling op korte termijn. Hoe dit ook zij, de beoordeling van het gevoerde conjunctuurbeleid zou vrij gemakkelijk zijn indien kon worden gesteld dat de bestedingsbeperkingsmaatregelen te ver werden doorgevoerd (...) en de winst aan economische activiteit uitsluitend tegen enig deviezenverlies (zou) behoeven te worden afgewogen. Zo eenvoudig ligt de problematiek niet. Want ook zonder de programma's van bestedingsbeperking zouden (de) recessies van 1952 en 1958 zijn ontstaan. Via liquiditeitsverkrapping en winstdaling (...)” ³⁾.

Bruto investeringen in bedrijven (na seizoencorrectie, exclusief vliegtuigen, schepen en woningen) en investeringsfaciliteiten (f. mln., prijzen 1958)

↑ Verruiming der investeringsfaciliteiten.

↓ Beperking der investeringsfaciliteiten prijzen.

Bron: „Conjunctuurpolitiek in en om de jaren vijftig”. Monografie no. 8, Centraal Planbureau.

De gebruikte prognoses lijken eveneens van belang voor de huidige loonexplosie. Prof. Bosman vroeg zich onlangs ⁴⁾ af: „is het model van het C.P.B. niet heel sterk gericht op mutaties van jaar tot jaar en misschien wat weinig gericht op de absolute verhouding tot het buitenland? Het is mogelijk, dat het absolute niveau van onze lonen en prijzen nog sterk onder dat van het buitenland ligt” (ook bij sterker stijgende Nederlandse arbeidskosten). Prof. De Wolff reageerde o.m. dat een studie van de lange termijn ontwikkeling tot een antwoord zou kunnen bijdragen; ook op de vraag of de Nederlandse kapitaalstructuur nu zo is, dat de optimale bezetting daarvan meer arbeiders vereist dan er nu zijn en dus de wortel van het kwaad, de overspanning, zou moeten worden genoemd.

Minister Andriessen streeft naar de realisering van een adequate langere termijn prognose. Mogelijk kan daardoor een toekomstige explosie beter worden voorkomen.

M. H.

¹⁾ Staatsdrukkerij- en uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage 1963 (vóór de „loonexplosie”). ²⁾ T.a.p. blz. 37. ³⁾ T.a.p. blz. 38. ⁴⁾ Op de accountantsdag, 12 oktober jl.

INHOUD

Blz.	Blz.		
Ervaringen in conjunctuurbeleid.....	111	synthese?, door Dr. E. J. Isidor.....	122
Naar een nieuwe bestedingsbeperking, door Prof. Dr. F. Hartog	112	De structuur van de bouwnijverheid, door Dr. M. R. J. Brinkgreve.....	123
Nieuwe visie van W. Rostow op de ontwikkelingslanden, door P. Krug	114	Ambtenaren, „let op Uw saeck”, door Drs. C. P. d'Haans	125
De Kennedy-ronde (I). Industriële produkten, door Mr. A. A. T. van Rhijn.....	115	Boekbespreking:	
Europese energiepolitiek, door Dr. A. A. de Boer..	119	Paul Einzig: The history of foreign exchange, door Dr. C. D. Jongman.....	126
Stabilisatie van bestedingen en bezitsvorming: een		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman..	126

Naar een nieuwe bestedingsbeperking

Inleiding.

Het overleg tussen de regering en het bedrijfsleven over de lonen en prijzen is, zoals bekend, geëindigd met een beslissing die de lonen ontziet, doch de bestedingen, vooral in de sfeer der investeringen, verder aan banden legt. Bovendien wordt er nóg meer nadruk gelegd op de prijsbewaking (of moeten we langzamerhand de term prijsbeheersing weer van stal halen?)¹⁾.

Men zal moeten toegeven dat de regering voor een lastige opgave stond. Niets doen zou, gezien de gevaren voor de betalingsbalans, onverantwoord zijn geweest. De lonen laten zich voorlopig nog niet beteugelen, omdat de spanning op de arbeidsmarkt als opwaartse druk tot dusver weinig of niet aan kracht heeft verloren. Bovendien is het moeilijk, met terugwerkende kracht reeds goedgekeurde collectieve arbeidsovereenkomsten te besnoeien. En dit zou toch nodig zijn bij een afremming van de loonstijging, omdat men de last niet volledig kan laten dragen door de bedrijfstakken die door toevallige omstandigheden een c.a.o. hebben met een latere vervaldatum.

Daarom is gegrepen naar een aanpak die de problemen van de andere kant benadert, nl. de bestrijding van de overspanning op de arbeidsmarkt zelf. De verscherping van de prijspolitiek is op zichzelf geen maatregel die beperkend inwerkt op de bestedingen. Wel kan een verband worden gelegd met de lonen. Het mag immers worden verwacht dat de vakbeweging de looneisen te meer zal matigen, naarmate de prijsstijging geringer is.

De vraag is nu of dit samenstel van maatregelen in de gegeven omstandigheden het beste recept is. Vooruitlopend op de volgende argumentatie wil ik reeds hier stellen dat ik aan de zin van deze politiek ten zeerste twijfel. Niet dat zij geen heilzame invloed zal uitoefenen op de betalingsbalans. De prijs daarvoor is echter zeer hoog, en er zijn andere maatregelen denkbaar die geen nadelige nevengevolgen hebben. Laten wij thans in grote trekken trachten te zien hoe dit alles ligt.

Bestedingen en produktie.

Een feitelijke of verwachte overbesteding kan in principe op twee manieren worden bestreden: door beperking der bestedingen of door opvoering der produktie. Het laatste verdient de voorkeur, als daarvoor mogelijkheden aanwezig zijn. Alleen als het produktie-apparaat zodanig volbezet is, dat er op korte termijn geen extra toeneming van het aanbod mogelijk is, zit er niets anders op dan bestedingsbeperking.

Zijn er in ons produktie-apparaat werkelijk geen reserves meer aanwezig? Dat hangt er van af. Als we een aantal

¹⁾ De maatregelen tot afkoeling van de oververhitte Nederlandse economie kunnen als volgt worden samengevat: schorsing van de investeringsaftrek voor bouwwerken; schorsing van de mogelijkheid tot vervroegde afschrijving voor het hele bedrijfsleven; verdergaande kredietbeperkende maatregelen; voortzetting met een half jaar van de beperking van de overheidsinvesteringen (ook voor de gemeenten); een strengere afbetalingsregeling; verbod van de collectieve verticale prijsbinding en van de individuele verticale prijsbinding in bepaalde gevallen; indiening van een wetsontwerp dat beoogt de mogelijkheid te scheppen voor een prijsstop voor individuele ondernemingen (N. R. Crt. van 1 februari jl.).

taboes opzij zetten, zijn er veel meer mogelijkheden dan op het eerste gezicht lijkt.

Zo is er in de eerste plaats de *vrije zaterdag*. Ik kan mij zeer wel indenken dat de vakbeweging en de individuele arbeiders huiverig zijn, dit pas verworven bezit weer geheel of gedeeltelijk prijs te geven. Het zal ook alleen op vrijwillige basis kunnen gebeuren. Is het nu inderdaad onbegonnen werk, de vakbeweging te overtuigen dat het alternatief in de vorm van een bestedingsbeperking naar alle waarschijnlijkheid veel pijnlijker is, omdat het een deuk in onze economische groei veroorzaakt?

Bovendien heeft de overheid een krachtig instrument ter beschikking, waarmee zij de bereidheid tot het verrichten van arbeid op zaterdag (en van overwerk in het algemeen) kan bevorderen. Dit is belastingvrijstelling, of althans belangrijke faciliteiten op fiscaal gebied. Wij hebben ten behoeve van de verving van bouwvakarbeiders al verschillende onorthodoxe stappen gedaan. Nu komt het erop aan, ook de zaterdagsonthelving op het programma te zetten.

Een andere produktieve reserve vinden we onder de *gehuwde vrouwen*. Natuurlijk behoren deze in de eerste plaats in hun gezin thuis. Hoevelen zijn er echter niet, die door de samenstelling van hun gezin onderbezet zijn. De mentaliteit van de gemiddelde Nederlandse huisvrouw staat er borg voor dat wij geen massale gezinsverwaarlozing krijgen, als er meer bewust naar wordt gestreefd op veel grotere schaal gehuwde vrouwen aan te trekken in het arbeidsproces. Er zijn vooral twee factoren die hier belemmerend werken. De eerste is weer van fiscale aard. Er is in de laatste jaren op dit punt wel enige tegemoetkoming getoond, maar het zou toch pas een krachtige stimulans worden, als het inkomen van de vrouw niet langer bij dat van de man zou worden geteld ten behoeve van de aanslag in de inkomstenbelasting. Zelfs laat zich verdedigen, dat op het arbeidsinkomen van de gehuwde vrouw dezelfde fiscale faciliteit moet worden toegepast als die, welke gewent is met betrekking tot verdiensten uit overwerk. In beide gevallen gaat het immers om een marginale inspanning of een marginaal offer, die hoger zijn dan bij de arbeid van de man, resp. de arbeid in de gewone werkuren.

In de tweede plaats ligt hier een taak voor het bedrijfsleven. Men is wat werktijden en andere voorzieningen betreft nog lang niet in alle sectoren ingesteld op het in enigszins omvangrijke mate in dienst nemen van gehuwde vrouwen. Dit is ten dele een aangelegenheid die op wat langere termijn werkt. Juist daarom is het echter gewenst, de nodige aanpassingen in de bedrijven niet langer uit te stellen.

Nog een produktiereserve waaraan veel meer zou kunnen worden gedaan zijn *buitenlandse arbeiders*. In het bijzonder op acute knelpunten, zoals in de bouwnijverheid, zou dit een merkbare verlichting kunnen brengen. Te grote behoedzaamheid maakt dat wij de kansen die hier liggen tot dusver onvoldoende hebben benut. Laat ons op dit punt een voorbeeld nemen aan Zwitserland, waar men toch waarlijk ook niet over één nacht ijs pleegt te gaan.

Al deze genoemde produktiereserves hebben het voordeel, dat zij ook vrij gemakkelijk weer vrijkomen of kunnen worden vrijgegeven als de acute spanning tussen vraag en aanbod wegebt. Vooral de vrije zaterdag geeft aan

ons arbeidspotentieel een elasticiteit die het gemakkelijker maakt, te reageren op invloeden van de vraagzijde. Maar dan moeten wij dit potentieel ook durven in te schakelen als de nood aan de man is.

Enkele andere produktiereserves zijn meer structureel van aard. Een beroep hierop valt dus niet of niet zo gemakkelijk terug te draaien als in de drie voorgaande gevallen. Dit zijn de verhoging van de prikkel tot arbeidsinspanning door opvoering van beloningsplafonds bij tariefstelsels en de bevordering van de afvloeiing uit de landbouw. T.a.v. het eerste punt valt ook weer te denken aan belastingvrijstelling. De afvloeiing uit de landbouw wordt door de bestaande politiek van prijsgaranties en subsidies belemmerd in plaats van bevorderd. Toch zou dit een middel zijn dat naar twee kanten goed werkt: het landbouwprobleem wordt er door opgelost en er wordt een bijdrage geleverd tot de vermindering van de overspanning van de arbeidsmarkt elders in het economisch proces.

Wil men de politiek tot mobilisatie van nog voorhanden arbeidsreserves met één woord karakteriseren, dan kan worden gesteld dat zij gericht is op het *inhalen van de inflatie*, door het aanbod zoveel mogelijk aan te passen aan de opgejaagde bestedingen. Het is niet zeker dat dit alles voldoende is. Wel moet men, dunkt mij, vóór alles de zaak van deze kant aanpakken, en pas in de laatste plaats grijpen naar het middel van bestedingsbeperking. Het effect op de economische groei is namelijk precies tegengesteld. Door uitbreiding van het aanbod wordt deze versneld, door inperking van de bestedingen vertraagd. Wij hebben dit laatste duidelijk ervaren in 1957 en 1958. Geleerd door deze ondervinding, had de regering niet als eerste middel weer het snoeimes ter hand moeten nemen, doch wat kwistiger met kunstmest moeten strooien.

Dat bestedingsbeperking in relatief sterke mate terugslaat op de economische groei is duidelijk als men ziet, op welke bestedingscategorieën de maatregelen in de eerste plaats betrekking hebben. Dit zijn voornamelijk de investeringen van de overheid en de bouwinvesteringen van het bedrijfsleven buiten de woningsector. M.a.w. juist op de knelpunten van ons produktie-apparaat worden restricties toegepast. Wat de *overheidsinvesteringen* betreft denke men slechts aan de wegeaanleg, de openbare nutsbedrijven en de voorzieningen ten behoeve van de distributie van het aardgas. Dat men precies op de gevoeligste plaatsen in het eigen vlees gaat snijden is niet een soort masochisme, maar het kan nu eenmaal niet anders, omdat dit vrijwel de enige punten zijn waar de overheid een duidelijke en ten dele directe invloed op de bestedingen kan uitoefenen.

Daar komt als „Schönheitsfehler” nog bij dat zij inder tijd, geleerd door het ongunstige effect op de continuïteit van de particuliere investeringsactiviteit, heeft toegezegd dat de *investeringsaftrek* niet meer zou worden gemanipuleerd ten behoeve van conjuncturele doeleinden. Nu wordt bij de eerste de beste gelegenheid toch weer naar dit zeer betwistbare middel gegrepen, zij het dat de schorsing beperkt wordt tot bouwwerken. Juist voor deze investeringscategorie geldt echter dat dit soort maatregelen met vrij grote vertraging doorwerkt, wegens alle werk dat nog in de pijplijn zit. Het is dus heel goed mogelijk dat wij er alleen de nadelen van zullen ondervinden. In dit verband kan ook worden verwezen naar de monografie „Conjunctuurpolitiek in en om de jaren vijftig” van het Centraal Planbureau, waar aan de hand van de desbetreffende cijfers wordt aangetoond dat het manipuleren met de investeringsaftrek en de vervroegde afschrijving, op één uitzondering

na, de conjuncturele fluctuaties tot dusver heeft versterkt in plaats van verzwakt ²⁾.

Nu worden behalve de investeringen ook bepaalde consumptieve bestedingen afgeremd, met name door de beperking van het *afbetalingskrediet*. Hiervoor heeft men eveneens die categorieën uitgezocht, waarvan de beperking het sterkst terugslaat op de economische groei. Getroffen worden namelijk vooral de industrieën van duurzame gebruiksgoederen, die overwegend te maken hebben met afnemende kosten en waar in belangrijke mate de economische vooruitgang is geconcentreerd. Ook hiervoor geldt dat het moeilijk anders kan, maar daarop valt, evenals in het geval van de investeringen, te antwoorden dat men op grond van deze omstandigheid beter in het geheel niet af kan remmen, tenzij in uiterste noodzaak. Men zie ook het zeer lezenswaardige boek van Norman Macrae, die aannemelijk maakt dat de economische groei in Engeland in belangrijke mate is afgeremd door de periodieke beperking van de investeringen en de afzet van duurzame gebruiksgoederen ³⁾.

Zoals gezegd, valt niet van tevoren te zeggen of we met het stimuleren van het aanbod door de periode van spanning heen kunnen komen. Wel mag worden aangenomen dat het in hoofdzaak om één of twee jaar gaat. Er zijn namelijk twee belangrijke krachten werkzaam die, ten dele op wat langere termijn, aanbodverruimend werken. Het gaat daarom om de versterking van tendenties die thans reeds een gunstige invloed uitoefenen, of waarop voor de nabije toekomst mag worden gerekend.

Dit is allereerst de versnelde natuurlijke aanwas van de beroepsbevolking, in verband met het feit dat in deze jaren de grote jaarklassen van de *na-oorlogse geboortegolf* op de arbeidsmarkt verschijnen. De andere factor wordt opgevoerd door de loonsverhoging zelf. Het is de prikkel tot het verrichten van *diepte-investeringen*, ter uitsparing op de produktiefactor arbeid. Daarom was het ook in hoofdzaak te doen bij de recente loonsverhoging, die immers de bedoeling had, de arbeidsschaarste te verminderen. Het bemoeilijken van de investeringen verzwakt deze spontane evenwichtskracht. Weliswaar heeft zij enige tijd nodig om ten volle haar heilzame invloed uit te oefenen, doch juist daarom is het van belang, alles te doen om de periode van spanning te overbruggen zonder dingen te doen die ons achterop brengen.

Bovendien is onze goud- en deviezenpositie zodanig dat we ons wel een tijdelijk betalingsbalanstekort van beperkte omvang kunnen veroorloven. Het gaat er dus beseft niet om, angstvallig naar het voorkómen van ieder tekort, hoe klein ook, te streven. Onze monetaire reserves hebben juist ten doel, een continue economische groei mogelijk te maken, zonder telkens uit betalingsbalansoverwegingen terugslagen te moeten oproepen. Een betalingsbalanstekort wekt ook zelf krachten op die in de richting van herstel voeren, door de verkrappende invloed op de geldcirculatie.

Alles bijeen genomen lijkt het mij toe dat er veel voor te zeggen ware geweest, voorlopig voornamelijk de kaart van het mobiliseren van produktiereserves uit te spelen, en verder af te wachten hoe deze krachten en de spontane evenwichtstendenties zouden uitwerken.

²⁾ Blz. 26/7. Over deze monografie: „Dertien jaren conjunctuurpolitiek” in „E.-S.B.” van 17 juli 1963.

³⁾ Sunshades in October — An Analysis of the main mistakes in British economic policy since the mid nineteen fifties (i.h.b. Hfdst. VIII, The Durable Goods Revolution). Londen 1963.

De prijzen.

Hiervóór werd reeds gesteld dat het beperken van de prijsstijging slechts zeer indirect ten goede komt aan de betalingsbalans, namelijk via de matiging der looneisen. Op zichzelf, bij gegeven loonstijging, werkt het laaghouden van de prijzen zelf averechts, omdat de reële koopkracht van de arbeiders wordt vergroot, ten koste van de niet-arbeiders, wier marginale bestedingsneiging veel lager is. Dit komt doordat het hier gaat om de *binnenlandse* prijsstijging. Voor zover er als gevolg van de loonsverhogingen een prijsstijging optreedt van Nederlandse exportgoederen, staat deze los van wat wij met onze binnenlandse prijzen doen. Anders gezegd: de betalingsbalans wordt nadelig beïnvloed door de loonstijging en niet door de doorwerking daarvan in het binnenlandse prijspeil. Deze loonstijging doet als kostenfactor de exportwinsten dalen of verslechtert de Nederlandse concurrentiepositie, en werkt bovendien nadelig in op onze betalingsbalans door de toename van de binnenlandse bestedingen. Het laatstgenoemde negatieve effect wordt verkleind door binnenlandse loonstijging, terwijl het eerstgenoemde er althans aan de uitvoerkant niet door wordt vergroot.

Wel is het uiteraard denkbaar, dat de binnenlandse prijzen de lonen verder optrekken. Daarom is het toch

van belang, te waken tegen het overtrekken van de binnenlandse prijsopdrijving. Misschien kunnen we het zo stellen, dat de prijsstijging een zekere bovengrens moet hebben, omdat anders de lonen nog verder dreigen uit te lopen. Anderzijds is er ook een wenselijke benedengrens, uit hoofde van het gunstige betalingsbalanseffect. De Minister van Economische Zaken kan dus eventueel ook te veel succes hebben bij zijn strijd tegen prijsverhoging, zoals zijn ambtgenoot van Sociale Zaken dat in het verleden heeft gehad bij het laaghouden van de lonen. Daar komt bij dat het handhaven van redelijke winstmarges van belang is met het oog op de investeringsneiging en de investeringsmogelijkheden van het bedrijfsleven.

Hier ontmoeten we dus opnieuw de gevaren voor de economische groei, wanneer de betalingsbalanspolitiek het karakter krijgt van uitsluitend restrictieve maatregelen. Ook prijsbeheersing is daarom een tweesnijdend zwaard, en het snijdt zelfs twee keer verkeerd tegen één keer goed. De optimale prijsstijging is niet de minimale, en de offers die wij brengen, door onze loon- en salarisstijging grotendeels door te geven aan de leveranciers van de goederen en diensten die wij consumeren, zijn in feite offers ten behoeve van het evenwicht van onze volkshuishouding. Laten wij hopen dat het bij deze offers zal blijven.

Haren (Gr.)

F. HARTOG.

Nieuwe visie van W. Rostow op de ontwikkelingslanden

Blijkens een beschouwing in „The Times” (29 november 1963) heeft Prof. Rostow, de befaamde auteur van „The stages of economic growth”, onlangs een nieuwe visie op de ontwikkelingslanden naar voren gebracht. Volgens hem is het niet alleen de ongunstige ontwikkeling van de grondstoffenprijzen die de economische groei van de ontwikkelingslanden belemmert, doch het zijn vooral ook de „wrong terms of trade” tussen de agrarische en de stedelijke sectoren van de economie. Rostow wijst erop, dat een onderontwikkeld land slechts een gering aantal tamelijk ontwikkelde steden heeft. Buiten deze steden echter leeft een agrarische bevolking, die te lijden heeft van armoede, onwetendheid en inertie. Wanneer deze landen een aanvang maken met de industrialisatie, beschermen zij hun industrieën door protectionistische tarieven. Men sticht echter industrieën, die produkten leveren welke dure importgoederen als auto's, televisie-apparaten, koelkasten e.d. moeten vervangen, welke alleen gekocht kunnen worden door de rijke bovenlaag van de bevolking. Dit betekent dat de nieuwe industrieën, na een beginfase van expansie, moeten produceren voor een kleine markt, omdat de produkten, gezien de geringe koopkracht van de grote massa van de bevolking, voor deze onbereikbaar zijn.

Prof. Rostow is daarom van mening, dat de ontwikkelingslanden hun industrialisatie meer moeten richten op de massaproductie van goedkope landbouwwerktuigen en verbruiksgoederen, waaraan de boeren onmiddellijk behoefte hebben en die zij kunnen betalen. Prof. Rostow merkt in dit verband op, dat hem uit ervaring is gebleken, dat er veel meer contant geld in de dorpen van de ontwikkelingslanden beschikbaar is dan men zou vermoeden. Naast eenvoudige landbouwwerktuigen is er behoefte aan goedkope textiel, schoenen, lampen (flashlights), huishoudelijke apparaten, transistorradio's, fietsen en naai-

machines. Om deze mogelijkheden te realiseren moet echter aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. In de eerste plaats moet de afzet van landbouwprodukten efficiënter worden georganiseerd, zodat de stedeling zijn voedingsmiddelen goedkoper kan betrekken en de landbouwer een markt aantreft, waarop hij zijn produkten kan afzetten. Prof. Rostow merkt voorts op, dat de weinige supermarkets en coöperaties, die reeds in de ontwikkelingslanden bestaan, bewijzen dat de „know-how” aanwezig is, wanneer de wil bestaat om de handel uit te breiden. Een meer efficiënte distributie zou bovendien het stedelijk verbruik van produkten van hogere kwaliteit als melk en vlees, waarvoor nu geringe afzetmogelijkheden bestaan, stimuleren.

Niet alleen zal de koopkracht van de agrarische bevolking moeten worden verhoogd. Ook zal het nodig zijn haar te attenderen op goedkope industrieprodukten. Prof. Rostow is van mening, dat er geen betere prikkel voor de agrariër bestaat om méér te produceren dan de wetenschap dat hij zich produkten kan verwerven, die niet buiten zijn financiële draagkracht liggen en gemakkelijk verkrijgbaar zijn. In bepaalde landen zouden postorderbedrijven tot ontwikkeling kunnen worden gebracht. In andere landen is daarvoor het analfabetisme evenwel te hoog. Hier zou het aanbeveling verdienen een groot assortiment van produkten per vrachtauto naar de dorpen te brengen, een moderne vorm van de ouderwetse marskramer. Een eerste stap op deze weg moet gedaan worden door de plaatselijke handel, die de mogelijkheden van de markt moet onderzoeken en ook de steun van de autoriteiten moet zien te verwerven. Wanneer dit is geschied zal er ook door buitenslands particulier kapitaal nog een belangrijke rol kunnen worden gespeeld.

's-Gravenhage.

P. KRUG.

Dezer dagen worden de G.A.T.T.-besprekingen in Genève over de voorbereidingen van de Kennedy-onderhandelingen weer voortgezet. In een tweetal artikelen gaat schrijver nader in op de achtergronden van de aan de orde zijnde problemen. In het onderstaande worden de industriële produkten onder de loep genomen. De landbouwprodukten en de non-tarifaire belemmeringen worden in een volgend artikel behandeld. De omvang en de aard van de problemen is indrukwekkend, doch technisch gesproken zijn deze problemen oplosbaar. Rest de vraag of de politieke wil tot slagen bij alle deelnemers aanwezig is.

Dezer dagen zullen na een onderbreking van enige maanden de voorbereidende besprekingen in het kader van het G.A.T.T. (General Agreement on Trade and Tariffs) over de komende Kennedy-onderhandelingen weer worden hervat. Deze voorbereidingen — welke in feite nauwelijks iets anders zijn dan reeds een stuk van de op 4 mei a.s. aanvangende onderhandelingen zelve — treden met de vergadering van begin februari te Genève in een nieuwe, zeer belangrijke, fase. Dan zal de Europese Commissie, die krachtens het Verdrag de Gemeenschap vertegenwoordigt, namelijk voor het eerst in staat zijn om over het buitengewoon gecompliceerde en netelige vraagstuk van de landbouwprodukten in de Kennedy-ronde werkelijk in overleg te treden met de andere toekomstige deelnemers aan deze onderhandelingen ter verruiming van het wereldhandelsverkeer. Bovendien zal het mogelijk zijn, om het overleg over de industriële produkten, dat in de afgelopen maanden min of meer vastgelopen was, weer op gang te brengen. Dit alles is mogelijk geworden dank zij de richtlijnen, welke de E.E.G.-Ministerraad tijdens de marathonzitting in december jl. ten behoeve van de Europese Commissie heeft vastgesteld. Het zou echter uiterst voorbarig zijn de indruk te wekken, alsof reeds thans in Genève op korte termijn oplossingen voor alle problemen uit de bus zouden komen.

Voorgeschiedenis.

In het kader van het G.A.T.T. zijn reeds vele malen onderhandelingen gevoerd over vermindering van de belemmeringen van het internationale handelsverkeer (Genève 1947, Annecy 1949; Torquay 1950-1951, Genève 1956 en 1960-1961), echter op den duur met steeds minder resultaat. Bovendien kwamen in deze onderhandelingen vrijwel uitsluitend de tarieven op industriële produkten in discussie; ten aanzien van de landbouw werd gezwegen of bleven de resultaten beperkt tot enkele tariefverlagingen; de kwantitatieve beperkingen van de invoer en de subsidies — het grote probleem — bleven echter bestaan.

In de afgelopen jaren ontstond een steeds groeiende behoefte tot het houden van nieuwe onderhandelingen, die veel verdergaande resultaten zouden moeten opleveren dan de voorgaande en waarbij niet alleen de industriële tarieven,

De Kennedy-ronde (I).

Industriële produkten

maar ook de landbouwsector en de zgn. non-tarifaire beschermingsmaatregelen betrokken zouden moeten zijn.

Uiteindelijk resulteerde dit in een verstrekkend initiatief van wijlen President Kennedy tot het houden van een, al deze problemen omvattende, conferentie in G.A.T.T.-verband ter vermindering van de belemmeringen voor het wereldhandelsverkeer, waartoe hij wat de Verenigde Staten betreft de bevoegdheden had verkregen krachtens de Trade Expansion Act (T.E.A.).

Motieven.

Aan de beslissing tot het houden van de Kennedy-onderhandelingen, welke op de ministeriële G.A.T.T.-zitting in mei jl. werd genomen, liggen in hoofdzaak drie motieven ten grondslag.

1. Zorg van de zijde van de derde landen over de nadelige gevolgen voor hun toekomstige exportmogelijkheden naar de E.E.G. als gevolg van het E.E.G.-buitentarifief enerzijds en van het gemeenschappelijk landbouwbeleid anderzijds. Weliswaar is er tot dusverre weinig reden gebleken voor deze bezorgdheid, omdat de E.E.G.-importen ook van landbouwprodukten nog aanzienlijk zijn toegenomen in de afgelopen jaren, doch men stelt zich de vraag of dit niet eerder het gevolg is van de hoogconjunctuur in de E.E.G. en van het feit dat voor een groot deel van de landbouwprodukten thans wel een gemeenschappelijk systeem bestaat, maar nog hoegenaamd geen preferentie tussen de E.E.G.-landen ondeeling. Anderzijds stelt de E.E.G. dat de derde landen juist profiteren van de stimulans die er van de samensmelting van de nationale markten op de economische groei en daarmee op de import uitgeoefend wordt, terwijl voorts gewezen wordt op allerlei feiten waaruit het open karakter van de Gemeenschap afgeleid zou kunnen worden. Niettemin zijn de derde landen ten aanzien van het laatste punt sceptisch en blijven zij vrezen dat de totstandkoming van de gemeenschappelijke markt ongunstig op hun afzet zal uitwerken, een vrees die zich in de afgelopen tijd nog veel meer in de landbouwsector heeft gemanifesteerd dan elders, iets wat met name ook in de Verenigde Staten gebeurd is, mede met het oog op zijn interne landbouwproblemen.

2. In de tweede plaats wenst men door minisering van de internationale handel de economische groei te stimuleren, een wens die, wat bijv. de Verenigde Staten en Engeland betreft zeer begrijpelijk is, gezien de lage groeipercentages welke het nationaal inkomen in deze landen — in vergelijking met de E.E.G. — in de laatste jaren te zien geeft. Zo groeide het bruto nationaal produkt van de E.E.G. in de jaren 1958-1962 met 18 pCt., tegenover dat van de Verenigde Staten en Engeland met slechts 11 pCt.

3. In dit alles zijn echter ook zeer belangrijke politieke motieven verweven, die in ieder geval op de achtergrond een zeer belangrijke rol zullen spelen tijdens de onderhandelingen. De wens namelijk om door een afbraak van de nationale protectie de economische verwevenheid van het Westen en de Atlantische samenhang te versterken, een wens die zoals bekend niet door iedereen gedeeld wordt.

De zojuist genoemde drie motieven hebben destijds President Kennedy ertoe geleid om de welbekende Trade Expansion Act bij het Congress in te dienen en vervolgens het initiatief te nemen tot de thans in voorbereiding zijnde onderhandelingen. Sedertdien heeft het mislukken van de onderhandelingen over de toetreding van Engeland de wens bij de E.V.A.-landen — en het grootste deel van de E.E.G.-landen — tot het houden van de Kennedy-onderhandelingen alleen maar versterkt, om zodoende een economische splitsing in Europa zoveel mogelijk te voorkomen.

Een bijkomend motief tot de Kennedy-ronde is nog de wens van de ontwikkelingslanden tot een gemakkelijke afzet van hun tropische produkten en eventuele industriële produkten op de markten van de geïndustrialiseerde landen ¹⁾.

Wat zijn nu de vraagstukken waarover het met name zal gaan en welke moeilijkheden zullen bij de behandeling daarvan rijzen?

¹⁾ Op de wensen van de ontwikkelingslanden wordt niet verder ingegaan, aangezien vóór de Kennedy-onderhandelingen nog de Wereldhandelsconferentie zal plaatsvinden, waar o.a. de handel tussen geïndustrialiseerde landen en ontwikkelingslanden besproken zal worden. De Wereldhandelsconferentie staat los van het G.A.T.T. en ook de communistische landen zullen daaraan deelnemen.

Dispariteitenvraagstuk.

1. Lineaire afbraak met 50 pCt.

Tijdens de ministeriële G.A.T.T.-zitting van mei jl. werd overeengekomen om voor de komende onderhandelingen een geheel nieuwe benadering te volgen. Men zal niet meer tariefpost voor tariefpost bespreken, doch alle douanetarieven zullen met eenzelfde percentage verlaagd worden — de zgn. lineaire tariefafbraak —, met zo min mogelijk uitzonderingen. Daarbij wordt, momenteel nog als werkhypothese, een verlaging van 50 pCt. aanvaard, het maximum waartoe de Amerikaanse president in de T.E.A. bevoegdheid heeft verkregen.

Deze nieuwe methode van onderhandelen is voortgevloeid uit een wens van de E.E.G. tijdens de zgn. Dillon-ronde (tariefconferentie van ca. 3 jaar geleden). De E.E.G. had namelijk enerzijds intern grote moeilijkheden met het vaststellen van haar lijst van aanbiedingen (of liever van hetgeen niet aangeboden zou worden), als gevolg van de toenmaals gevolgde methode van post voor post onderhandelen, anderzijds had zij bezwaar tegen het feit dat met name van Amerikaanse zijde een groot aantal tariefposten werd uitgezonderd — vooral in de sector van chemie en textiel —, welke toch al hoog waren en welke de E.E.G. daarom juist gaarne verlaagd had gezien.

De Amerikaanse autoriteiten hadden echter destijds — in tegenstelling tot alle andere landen — geen wettelijke bevoegdheden om in beginsel het gehele tarief aan de orde te stellen. Hoe dan ook, het gevolg is geweest dat de resultaten van de Dillon-ronde zeer beperkt zijn geweest (gemiddeld 11 pCt. in plaats van de gehoopte 20 pCt.).

Tegen deze achtergrond is het van enorme betekenis, dat in de Trade Expansion Act deze bevoegdheid wel verkregen is, met uitzondering van een klein aantal produkten, — the special treatment list — die tezamen nauwelijks echter 1 pCt. van de totale import uitmaken — wanneer men de aardolie, die voor Europa van geen belang is omdat die niet geëxporteerd wordt naar de Verenigde Staten, buiten beschouwing laat.

(I. M.)

U kunt Uw beleggingsrisico verdelen over ruim 200 vooraanstaande

ondernemingen

Waarom zoudt U meer risico nemen dan nodig is? Door aankoop van een aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verkrijgt U in feite een volledige aandelenportefeuille, veilig verdeeld over ca. 200 zorgvuldig geselecteerde ondernemingen. Zodoende komen U de voordelen van aandelenbezit ten goede en ligt een aantrekkelijk rendement binnen Uw bereik.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

2. Verschillende tariefniveaus.

Tijdens de eerdergenoemde ministeriële G.A.T.T.-zitting bleek evenwel, dat de lineaire afbraakmethode toch ook weer bepaalde moeilijkheden met zich zou brengen. De verschillende landen zouden namelijk ongeacht verschillen in hun tariefniveaus, de tarieven met eenzelfde percentage moeten afbreken. De E.E.G. achtte dit onacceptabel gezien de grote verschillen in tariefniveau tussen de E.E.G. enerzijds en belangrijke derde landen als de Verenigde Staten anderzijds — zoals uit onderstaand staatje blijkt — en in mindere mate Engeland.

Tariefhoogte in pCt.	Aantal tariefposten van totaal met invoerrechten belaste posten in pCt.		Waarde van met tarief belaste importen in pCt. van totaal aan tarief onderhevige invoer	
	Ver. Staten	E.E.G.	Ver. Staten	E.E.G.
0,1-10	22	21	54	38
10,1-20	37	64	29	57
20,1-30	19	14	10	5
30,1 en hoger	22	1	7	—
	100	100	100	100

Er werden twee argumenten aangevoerd door de E.E.G., waarom het onjuist zou zijn om geen rekening te houden met verschillen in tariefniveau:

— de zgn. *bargaining power*, d.w.z. de wens om na afloop van de Kennedy-onderhandelingen voor het land met de momenteel relatief hoge tarieven nog steeds een aantrekkelijke onderhandelingspartner te blijven. Dit argument stoelt op de vrees dat het voor een land als de Verenigde Staten niet meer interessant zal zijn om opnieuw over verlagingen te onderhandelen, wanneer de E.E.G. in doorsnee een tarief van 5 à 10 pCt. zou hebben. Dit zou betekenen dat het niet meer mogelijk zou zijn over een verdere reductie van de ook na de 50 pCt. verlaging in tal van gevallen nog omvangrijke rechten van de Verenigde Staten te onderhandelen;

— het andere argument betreft het *gebrek aan reciprociteit*; de markt van de E.E.G. zal met een tarief van zelden meer dan 12 à 15 pCt. openliggen voor import uit het hoge tarievenland, terwijl de industrieën in dat land nog een behoorlijke bescherming genieten.

Op deze beide argumenten valt wel het een en ander af te dingen, vooral op het eerste; zijn de Verenigde Staten niet t.o.v. de E.E.G. de vragende partij voor de landbouwsector?! Evenzo gaat het veel te ver te stellen, dat een hoog tarief in land A altijd meer importbelemmerend werkt dan een laag tarief in land B; dat is mede afhankelijk van de structurele voordelen en de relatieve concurrentiekracht van de in geding zijnde sectoren van het bedrijfsleven in

land B. Desondanks kan niet worden ontkend dat in het tweede argument een behoorlijke kern van waarheid schuilt, waarvan de eventuele consequenties de betrokken industrieën uiteraard ook niet erg konden bekoren.

3. Harmonisatie afgewezen.

In eerste instantie heeft de E.E.G. tijdens de ministeriële G.A.T.T.-bespreking — met name onder druk van Frankrijk — het voorstel gedaan om de bovengenoemde bezwaren op te lossen, door de tarieven niet lineair met 50 pCt. te verlagen, doch te harmoniseren door afbraak van het verschil tussen de thans geldende tarieven en een ideaaltarief van bijv. 0 pCt. voor grondstoffen, 5 pCt. voor half-fabrikaten en 10 pCt. voor eindprodukten — waarbij in de wandelgangen ook al wel over hogere percentages werd gesproken: 0 à 3 pCt., 5 à 8 pCt. en 10 à 15 pCt.

Uiteraard was dit voorstel niet aanvaardbaar. Op deze wijze zou er van de bedoeling tot aanzienlijke verlaging van de tarieven niets terechtkomen, hetgeen om politieke redenen het doel van een enkeling zou kunnen zijn, maar niet van de overgrote meerderheid, noch der G.A.T.T.-partners, noch der E.E.G.-lid-staten. Bovendien zouden de Verenigde Staten en Engeland een groot aantal verlagingen moeten doorvoeren, zonder er iets voor terug te krijgen. Overigens is ook economisch gezien harmonisatie op een ideaaltarief niet logisch; tarieven dienen nu juist ter compensatie van verschillen in concurrentievoorwaarden; m.a.w., er is behoefte aan verschillen in tariefniveau.

4. Rekenkundig vastgestelde dispariteiten.

Vervolgens heeft de E.E.G. voorgesteld om alle gevallen, waarin het verschil tussen hoge en lage tarieven voldeed aan bepaalde rekenkundige criteria, als een dispariteit aan te merken en daarbij de lage tarieven met een geringer percentage te verlagen dan de hoge.

Oorspronkelijk werden als criteria gesuggereerd dat het hoogste tarief minstens 30 pCt. moest bedragen en het laagste tarief minstens 10 punten met het hoogste verschillen (bijv. wollen dekens: E.E.G.-tarief: 19 pCt. — Amerikaans tarief: 40-45 pCt.).

Inmiddels heeft de E.E.G.-raad in de marathonzitting van december jl. besloten aan de G.A.T.T.-partners voor te stellen om de zgn. 30/10-regel te vervangen door de regel dat van een dispariteit alleen dan sprake kan zijn, wanneer het hoge recht minstens het dubbele is van het land met het lage tarief (2 : 1), terwijl overigens het puntenverschil van 10 gehandhaafd werd, met uitzondering ten aanzien van de half-fabrikaten. Bij nadere studie en overleg met de industrie was namelijk gebleken dat er toch ook

Beleg modern
beleg in

InterUnie

INTERUNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

beneden de 30 pCt. een aantal storende tariefverschillen te constateren waren, die bij halffabrikaten — produkten met veelal een geringe toegevoegde waarde — niet altijd aan de 10 punten verschil-regel voldeden ²⁾.

Hoewel van de zijde van de meeste G.A.T.T.-partners wel begrip bestond voor het door de E.E.G. gesignaleerde probleem, was men niet bereid om akkoord te gaan met *uitsluitend* rekenkundige criteria. Men hield hardnekkig vast aan de eis dat naast de rekenkundige ook economische criteria — ter staving van de reële betekenis — gehanteerd zouden moeten worden voor de vaststelling van dispariteitsgevallen.

5. *Aanvaarding economische criteria.*

Uiteindelijk heeft de Gemeenschap krachtens de besluiten van de marathonzitting in december jl. besloten aan de — gerechtvaardigde — eisen van de G.A.T.T.-partners tegemoet te komen door een aantal economische criteria te aanvaarden.

De aanvullende economische criteria, die voor de E.E.G. aanvaardbaar waren zijn:

— geen dispariteit wanneer het lage tariefland geen produktie (in voorbereiding) heeft;

— geen dispariteit wanneer het lage tariefland geen noemenswaardige import (uit welk land dan ook) heeft;

— de E.E.G. is bereid te overwegen van het beroep op een dispariteit af te zien, indien het hoge tariefland substantiële importen uit de E.E.G. heeft;

— de E.E.G. heeft begrip voor het probleem dat voor de kleinere Europese landen — niet Engeland — kan ontstaan, indien de E.E.G. een beroep zou doen op een dispariteit, terwijl een van de zojuist bedoelde landen wel een behoorlijke export zowel naar het hoge tariefland als naar de E.E.G. zou hebben, zoals bijv. Zwitserland voor horloges. De E.E.G. is in die gevallen bereid over een oplossing te overleggen.

Voor het intra-Europese handelsverkeer is het van betekenis, dat met het belang daarvan in de criteria rekening gehouden is, al rijst de vraag of het voor vele gevallen een oplossing zal geven. Overigens zullen de derde landen wel niet zozeer naar het aantal dispariteiten kijken, als wel naar het handelsvolume dat hierbij in het geding komt, met name ook tussen de landen die onderling geen dispariteit hebben.

Het is in ieder geval te hopen, dat de Commissie de door de Raad gegeven richtlijnen zodanig zal hanteren en interpreteren, dat voor het dispariteitenvraagstuk thans een oplossing zal komen, zulks mede rekening houdende met de wensen van de industrie, *voor zover die gerechtvaardigd zijn*. Doch mede gezien de reeds eerdergenoemde politieke onderstromingen, welke bij deze onderhandelingen werkzaam zijn, is optimisme dienaangaande voorbarig.

Andere problemen inzake industrieproducten.

Is het dispariteitenvraagstuk momenteel nog het centrale punt, dat wil niet zeggen dat er niet nog een aantal andere ingewikkelde vraagstukken opgelost dient te worden.

²⁾ Volgens deze regel zou t.o.v. de Verenigde Staten voor 590 van de in totaal ca. 2.800 tariefposten van de E.E.G. een dispariteit ontstaan, vooral in de sectoren chemie en textiel. Daarbij komt nog een nog niet bekend aantal t.o.v. Engeland. Een dergelijk aantal zou het lineair karakter van de tariefafbraak aantasten. Er schijnen echter nogal wat reserves ten opzichte van de nieuwe formule te bestaan, in de eerste plaats van Engelse kant, zodat het aantal dispariteiten tussen de E.E.G. en Engeland hierdoor aanzienlijk zou toenemen.

In de eerste plaats rijst het probleem van de *uitzonderingen*. Hoewel dit punt nog niet diepgaand besproken is noch in het kader van het G.A.T.T., noch in de kring van de E.E.G., zullen hier ongetwijfeld nog tal van moeilijkheden rijzen, niet het minst binnen de E.E.G. zelf. Zoals voorlopig nog wel het geval zal blijven, heeft ieder der lid-staten zijn eigen opvattingen en belangen en zal derhalve elk van die landen wel trachten zijn specifieke belangen beschermd te krijgen. Daarbij komt dat vanuit de E.E.G.-industrie nogal wat wensen tot uitzondering van bepaalde posten — soms zelfs van een sector als geheel, hetgeen uiteraard niet kan — naar voren komen. In dit verband kan men horen noemen o.a. kolen en vele produkten uit de sectoren van ijzer en staal, textiel, papier, keramiek.

Uiteraard zal men niet aan al deze wensen kunnen — of behoeven — te voldoen, doch zich moeten beperken. Weliswaar zal men daarbij trachten objectieve criteria te vinden en te hanteren, maar in de meeste gevallen zal men toch meer met kwalitatieve dan met kwantitatieve maatstaven moeten werken — gezien de vele onbekende factoren die in het spel zijn — en daarmee is dan de deur geopend voor eindeloze discussies, die op een goed moment door de Raad beslist zullen moeten worden in een min of meer politiek beïnvloed compromis.

Ook in G.A.T.T.-verband zullen nog de nodige besprekingen gevoerd moeten worden, om het aantal uitzonderingen inderdaad tot het in Genève overeengekomen „bare minimum” te beperken. Er dient vóór alles tegen gewaakt te worden, dat uitzonderingen van het ene land weer nieuwe uitzonderingen van andere landen uitlokken, het zgn. sneeuwbaaleffect.

Een complicatie zal bij dit alles ongetwijfeld zijn, indien een land een hoog tarief dat eigenlijk een dispariteitsgeval is op de uitzonderingslijst zal willen plaatsen, omdat het verschil nog groter zou worden als het lage tariefland ook zelf maar een gereduceerde verlaging zou doorvoeren.

Bij het bepalen van de uitzonderingslijst zal het essentieel zijn te weten of het mogelijk zal zijn een *speciale vrijwaringsclausule* wegens marktverstoring tegen abnormale importen uit communistische landen en de zgn. lage lonenlanden in te roepen, omdat de tarifaire protectie die thans nog een bescherming van enige omvang biedt, alsdan niet voldoende meer zou zijn. Voor sectoren als textiel, keramiek e.d. zal dit ongetwijfeld een belangrijke overweging voor het al dan niet aandringen op plaatsing op de uitzonderingslijst zijn.

Het voorgaande roept nog een andere vraag op: zullen de *verlagingen ook toepasselijk op de communistische landen* zijn? De T.E.A. sluit dit uit. Anderzijds doen enkele communistische landen mee aan de onderhandelingen, omdat zij in de een of andere vorm G.A.T.T.-lid zijn (Tsjecho-Slowakije, Polen en Joegoslavië). Bovendien zou uitsluiting voor de E.E.G. de instelling van een zgn. twee kolommen-tarief vereisen, waaraan ook weer allerlei complicaties verbonden zijn.

Ten slotte moge nog worden gewezen op het vraagstuk van de vorm waarin de *reciprociteit van deelnemende staats-handellanden* zou moeten worden vastgelegd, omdat een toezegging hunnerzijds tot een lineaire tariefverlaging de facto geen enkele waarde heeft voor de verruiming van het handelsverkeer.

In een volgend artikel komen landbouwprodukten en non-tarifaire belemmeringen aan de orde.

Wassenaar.

Mr. A. A. T. VAN RHIJN.

In het kader van de Europese gemeenschappen wordt gestreefd naar de totstandkoming van een Europese energiepolitiek. De Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. en de Commissies van E.E.G. en Euratom publiceerden in 1962 een Memorandum waarin de grondslagen voor een Europese energiepolitiek zijn uitgewerkt. Op basis van dit document trachten de drie Europese Executieven met de zes regeringen tot overeenstemming te komen. De belangen van de zes landen lopen echter uiteen. In Frankrijk wordt de energievoorziening in ingrijpende mate door de Staat gecontroleerd, Duitsland voert een protectionistische kolenpolitiek, België tobt met weinig rendabele mijnen en Italië maakt in ruime mate gebruik van het aanbod van goedkope Russische olie. Het blijkt moeilijk voor de regeringen de nodige concessies te doen om tot onderlinge aanpassing te komen. Dit bleek met name aan het einde van 1963 toen ternauwernood voorkomen kon worden, dat een halve oplossing aanvaard zou worden, die het gevaar in zich droeg de weg naar een Europese oplossing te blokkeren.

Europese energiepolitiek

Terwijl in Nederland de discussies over een Nederlandse energiepolitiek in volle gang zijn — men denke slechts aan de stroom van berichten en publikaties over onze nieuwe bodemschat, het aardgas — worden op Europees niveau moeizame onderhandelingen gevoerd betreffende de totstandkoming van een Europese energiepolitiek. Deze twee onderwerpen staan uiteraard nauw met elkaar in verband en het is daarom bijna vanzelfsprekend, dat momenteel ook in Nederland de belangstelling voor deze Europese energiepolitiek groeiende is. Daarom zal gepoogd worden in korte trekken de huidige situatie op dit terrein te schetsen ¹⁾.

Wanneer wij spreken over een *Europese* energiepolitiek, dan denken wij hierbij aan de zes landen, die samen de Europese gemeenschappen vormen. Het zal nauwelijks nodig zijn te herinneren aan de rol, die de onlangs overleden Franse politicus Robert Schuman heeft gespeeld bij de totstandkoming van de daadwerkelijke samenwerking tussen deze landen. Zijn voorstel tot integratie van de kolen- en staalmarkt in West-Europa is de directe oorzaak van de oprichting in 1952 van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. In 1958 werden daarnaast de Europese Economische Gemeenschap en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, kortweg genoemd Euratom, opgericht.

De drie gezagsorganen, de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. en de twee Commissies van de E.E.G. en Euratom, hebben niet geheel dezelfde bevoegdheden. Ik zal op dit punt echter niet in details treden; voor ons onderwerp is van belang te weten dat de uiteindelijke beslissing over belangrijke zaken ligt in handen van de Raden van Ministers van de drie genoemde gemeenschappen. Deze

¹⁾ Dit artikel is een verkorte tekst van een voordracht op 18 december 1963 gehouden te Groningen op uitnodiging van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

bestaan uit de verantwoordelijke Ministers van de zes deelnemende landen.

De verdragen voorzien nog niet in een communautaire energiepolitiek. De zes regeringen kwamen echter overeen, dat de Hoge Autoriteit wat betreft de energiepolitiek als „chef d'équipe” moet worden beschouwd; de energiekwesties worden behandeld in een bijzondere Raad van Ministers van de E.G.K.S. Deze Raad handelt op voorstel van de Hoge Autoriteit en de Commissies; wat betreft de energiepolitiek zijn deze drie organen verenigd in een daartoe speciaal opgerichte Interexecutieve groep, waarin namens de Euratomcommissie onze landgenoot Mr. E. M. J. A. Sassen zitting heeft.

Zoals eerder in dit tijdschrift is uiteengezet ²⁾ wordt bij de opzet van een Europese energiepolitiek, zoals die wordt beschreven in een Memorandum, dat op verzoek van de zes regeringen door de Interexecutieve groep werd opgesteld, uitgegaan van het principe van een zo laag mogelijke prijs. Hieraan zijn vele voordelen verbonden: men denke slechts aan de concurrentie- en exportpositie van de Europese industrie. Daarnaast wordt gedacht aan een subsidie-stelsel ten behoeve van de steenkool, gepaard gaande met een rationalisatiepolitiek, ten einde het in stand houden van uiterst onrendabele mijnen te voorkomen, en een gemeenschappelijke handelspolitiek ter voorkoming van ongewenste verstoringen.

Men zou hier tegenin kunnen brengen, dat een radicale sluiting van *alle* niet rendabele mijnen misschien economisch verantwoord zou zijn. Men dient zich echter te realiseren, dat „rendabel” een rekbaar begrip is. Ook een geringere kolenproductie, die misschien goedkoper is dan de huidige, zal van tijd tot tijd door marktomstandigheden „onrendabel” zijn. De souplesse waarmee de oliemaat-

²⁾ Zie: „Aardgas en energiepolitiek” in „E.-S.B.” van 20 november 1963, no. 2415.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

voor uw BANKZAKEN

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

(I. M.)

schappijen op de energiemarkt kunnen concurreren is een factor die sterk ten nadele van de steenkool werkt. Dit blijft gelden, hoe rendabel de Europese mijnen ook zouden zijn.

Bovendien zou men door afstand te doen van een belangrijk deel van de Europese steenkoolproductie een stuk Europese onafhankelijkheid opgeven. Wij zouden in nog sterkere mate op import zijn aangewezen dan thans het geval is; uit een oogpunt van veiligheid van de voorziening en met betrekking tot de betalingsbalans moet men hiermee zeer voorzichtig zijn.

Men kan samenvattend zeggen, dat het doel van de voorstellen is op lange termijn een zo goedkoop mogelijke energievoorziening te verzekeren onder de voor de beveiliging van deze voorzieningen zo gunstig mogelijke omstandigheden. Dit komt neer op een gemeenschappelijke en open, zij het daarom nog niet totaal onbeschermd, energiemarkt. Dat betekent wat betreft de aardolie een vrij verkeer van ruwe aardolie en aardolieproductie binnen de Gemeenschap en een vrije invoer uit derde landen; voor import van olie uit het Oostelijk blok echter dient een gemeenschappelijk contingent te worden vastgesteld.

Deze olie uit de Sowjet-Unie en de satellietlanden vormt een hoofdstuk op zichzelf. Verschillende landen in Europa, waaronder Italië wat de Europese Gemeenschappen betreft, maken gebruik van het goedkope aanbod van olie uit het Oostblok. Tegenover de aantrekkelijkheid van een lage prijs staat echter de politieke en de economische onzekerheid, die aan een dergelijke transactie zijn verbonden.

Voor de kolen wordt een stelsel voorgesteld van een zekere mate van steunverlening binnen de Gemeenschap. Gezien de bezwaren tegen tolmuren en het streven naar een lage prijs, zal dit voornamelijk een stelsel van subsidies zijn. Het verkeer van kolen binnen de Gemeenschap en de invoer van kolen uit andere landen zal vrij zijn onder voorbehoud van een contingentering door de Gemeenschap van de invoer uit de landen van het Oostelijk blok. Men denke hierbij aan bijv. de goedkope steenkool, o.a. uit Polen, die eenzelfde invloed heeft op de energiemarkt als de Russische olie.

De totstandkoming van het Europees beleid zal volgens het Memorandum moeten worden gerealiseerd in een aantal etappes gedurende welke het beleid der afzonderlijke landen kan worden aangepast aan de gemeenschappelijke

regelingen. Drie stadia waren oorspronkelijk voorgesteld, nl. een voorbereidende periode, welke in januari 1964 zou moeten eindigen, vervolgens een overgangperiode van 1 januari 1964 tot 1 januari 1970 en ten slotte een eindperiode, beginnende op 1 januari 1970.

Het is niet mogelijk gebleken de voorbereidende periode te doen ingaan op de genoemde datum. Er bestaan voor ieder der zes landen namelijk een aantal moeilijkheden. De structuur van de energievoorziening in de zes landen en de maatregelen die in ieder van deze landen zijn genomen om de energiemarkt te beïnvloeden, vertonen belangrijke verschillen en tot nu toe is gebleken, dat het voor de regeringen bijzonder moeilijk is om ten behoeve van de Europese energiepolicies concessies te doen.

Hoe liggen nu de verhoudingen in de verschillende landen? De Nederlandse regering heeft steeds een standpunt ingenomen waarvan de beginselen in grote lijnen met die van de Europese politiek te verenigen zijn, al heeft men natuurlijk wel bepaalde wensen met betrekking tot de uitvoering in detail. Zeer begrijpelijk is de aarzeling van Nederland, dat over zeer moderne mijnen beschikt, om een bescherming van de Europese steenkoolmijnen te aangaan, zonder dat bij voorbaat vaststaat hoe ver men met deze steun wil gaan.

De Franse houding is geheel in overeenstemming met de nationaal gerichte energiepolicies van de Franse regering. Deze is van mening dat een ongelimiteerde actie op de Europese markt door niet-Europese oliemaatschappijen vermeden dient te worden. Vandaar dat de Franse belangstelling in de eerste plaats uitgaat naar bescherming van de steenkool. Frankrijk was het minst gebonden door langlopende contracten waarvan de andere landen van de Gemeenschap tijdens de kolen crisis hinder ondervonden. De genationaliseerde kolenindustrie wordt tegen een te vergaande invloed van geïmporteerde steenkool beschermd: de import van steenkool is in overheidshanden, maar bovendien kent Frankrijk reeds sinds vele jaren importquota voor ruwe olie en raffinageproducten.

België staat zeer huiverig tegenover de gedachte de verantwoordelijkheid voor een energiepolicies in een te vroeg stadium over te dragen aan de Europese organen, vooral wanneer de nadruk gelegd wordt op de lage prijs. De reden hiervoor ligt in de moeilijke concurrentiepositie van de Belgische kolenindustrie. Vooral België zou door saneringsmaatregelen worden getroffen en het is dus niet te verwonderen, dat de Belgische regering in de eerste plaats op de veiligheid wijst en een zo groot mogelijke Europese kolenproductie verdedigt.

In West-Duitsland bestaat de bescherming van de kolenindustrie in een stelsel van invoerrechten op ruwe olie en op steenkolen. Duitsland is het minst van de landen der Gemeenschap afhankelijk van import; de Duitse regering

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staal draad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

VOOR UW Effectenzaken

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

(I. M.)

past naast douanetarieven een ondersteuning van de kolenproductie toe.

In Italië wordt door de staatsoliemaatschappij E.N.I. goedkope Russische olie ingevoerd; hier ligt dus in de eerste plaats de nadruk op lage kosten voor energie. Italië, dat behalve waterkracht en enig aardgas in de Po-vallei vrijwel geen brandstofreserves heeft, vormt dus wel een grote tegenstelling tot bijv. België. Het is duidelijk, dat Italië aarzelend staat tegenover voorstellen om te komen tot algemeen geldende beperkende bepalingen ten aanzien van Russische olie.

Er is sinds het verschijnen van het genoemde Memorandum overleg gaande tussen de zes regeringen en de drie executieven om te komen tot een concreet uitgewerkt voorstel voor een reeks maatregelen die als eerste stap in de richting van een gemeenschappelijk energiebeleid aan de Ministerraad zouden kunnen worden voorgelegd. Hiertoe is een speciale studiegroep op hoog ambtelijk niveau gevormd, waarin de zes regeringen en de drie executieven hun afgevaardigden hebben. Deze groep heeft de punten van overeenstemming vervat in een ontwerp-resolutie, die op 2 december 1963 aan de Bijzondere Raad van Ministers werd voorgelegd. Uit wat naderhand over de behandeling van dit document bekend is geworden kan men zich een duidelijk beeld vormen van wat zich in deze vergadering heeft afgespeeld.

Het is gebleken dat sommige delegaties zich konden verenigen met dit document, waarin voornamelijk sprake was van steun aan de mijnen, doch de Nederlandse regering was tegen, omdat het in dit document vervatte maximum van maatregelen, waarover men bij de voorbereidende werkzaamheden overeenstemming bereikte, te beperkt was om als uitgangspunt voor een waar Europees energiebeleid te worden aanvaard; wanneer men immers over een klein aantal punten overeenstemming bereikt dan betekent dit nog niet dat men later een akkoord zal bereiken over andere kwesties, die voor een Europees energiebeleid even essentieel zijn.

Dit standpunt is duidelijk: wanneer men een zeer vaag akkoord bereikt over de bereidheid tot het aanvaarden van vergaande steunmaatregelen voor steenkool, doch niet over een aantal onderwerpen als de gemeenschappelijke handelspolitiek, noch over de vraag hoe de steun aan de kolen in communautair verband zou moeten worden gecoördineerd, dan zou een dergelijk akkoord in vergelijking met het uitgangspunt, nl. het geciteerde Memorandum, een stap terug betekenen. Op deze wijze zouden de landen, die in eerste instantie belang hebben bij een protectionistische kolenpolitiek, zoals Frankrijk en Duitsland, tevreden zijn gesteld zonder dat zij op andere punten concessies zouden behoeven te doen. Vanuit Europees standpunt is dit niet aanvaardbaar.

Het is daarom begrijpelijk dat de Hoge Autoriteit, de Commissie van de E.E.G. en die van Euratom bedenkingen hadden. Om te voorkomen dat het zou blijven bij een afwijzen van de ontwerp-resolutie zonder meer, wees Mr. Sassen op de mogelijkheid de ontwerp-resolutie, als werkdocument, samen met het Memorandum als basis te beschouwen voor verdere besprekingen in het kader van de

studiegroep van de leidende functionarissen. Uiteindelijk werd in deze zin besloten; zo werd voorkomen dat de weg naar een Europese energiepolitiek zou worden geblokkeerd door een halve oplossing.

Het geschetste beeld van de trage vorderingen, die gemaakt worden met betrekking tot de totstandkoming van een Europees energiebeleid, is misschien op het eerste gezicht weinig hoopgevend. Van een mislukking mag echter nog niet gesproken worden, al is het moeilijk te zeggen wanneer men tot overeenstemming zal komen. En zelfs wanneer eenmaal concrete „spelregels” zijn geformuleerd is het niet te voorspellen in welke richting de oplossing van een aantal deelproblemen zal worden gezocht. Men kan nu eenmaal niet de Europese steenkoolproductie zonder meer op een bepaald niveau vaststellen, zonder zich te bekommeren om concurrentieverhoudingen en afzetmogelijkheden. Door een deskundige bestudering van de markt en door overleg op Europees niveau moet men trachten met medewerking van alle geïnteresseerden tot een bruikbare oplossing te komen van de verschillende problemen van deze aard.

Het zou denkbaar zijn — ik noem het slechts bij wijze van voorbeeld, zonder te pretenderen een weloverwogen plan te presenteren — dat de Europese elektriciteitsproducenten, geïnteresseerd als zij zijn in een stabiele brandstoffenvoorziening, bereid zouden zijn zich voor een bepaald gedeelte van hun sterk toenemende brandstoffenbehoefte voor een langere periode te binden aan het afnemen van kolen van Europese origine. Dit zou één belangrijk element kunnen zijn bij het oplossen van de problemen met betrekking tot de Europese kolenmijnen.

Een soortgelijke „combined operation” van de Europese elektriciteitsproducenten zou het bijv. ook mogelijk maken, in een niet te ver verwijderde toekomst in het Europese net enkele grondlastcentrales te doen bouwen, die bestaan in kernenergiecentrales van een vrij hoog vermogen (bijv. 500 MWe). Zulke nucleaire centrales kunnen namelijk, als thans tot de bouw besloten wordt, grondlast produceren tegen minder dan de kosten waartegen de meeste klassieke centrales in Europa elektrische energie leveren. Een dergelijke gezamenlijke activiteit van de elektriciteitsproducenten, die op Europees niveau reeds nauw samenwerken, zou dan behalve uit kostenoverwegingen van belang kunnen zijn als bijdrage tot de totstandkoming van een Europese energiepolitiek en bovendien kunnen dienen als stimulans voor de ontwikkeling van een Europese nucleaire industrie.

Hoe groot ook momenteel de moeilijkheden zijn bij het overleg tussen de regeringen, door de voorbereidende werkzaamheden is het thans duidelijker dan vroeger op welke punten nader overleg moet worden gepleegd en eventueel concessies moeten worden gedaan. Het zou, gezien de complicaties, niet mogelijk geweest zijn snel tot resultaten te komen. Hoe teleurstellend ook de traagheid is, waarmee voornamelijk van de kant van sommige regeringen aan de Europese energiepolitiek wordt gewerkt, lijkt het realistisch te blijven geloven in de uiteindelijke totstandkoming daarvan.

Brussel.

Dr. A. A. DE BOER.

(I. M.)

VOOR UW Assurantiezaken

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

Zoekend naar een instrument om zowel de bestedingen te stabiliseren als om de bezitsvorming te stimuleren, rijpte bij schrijver de gedachte van een nationaal beleggingsfonds. Dit fonds moet zijn middelen verkrijgen uit een verplichte heffing, met een percentage naar de stand van de conjunctuur. Naar rato van deze heffingen worden participatiebewijzen in dat nationaal beleggingsfonds verstrekt, die eerst na een zekere tijd door de eigenaars kunnen worden verzilverd. Het bestuur bestaat uit vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en overheid. Met dit plan meent schrijver een synthese te hebben bereikt van een aantal gedachten, die in de laatste jaren naar voren zijn gekomen, zoals: investeringslonen, bezitsvorming voor iedereen, conjuncturele investeringsreserve, open-marktpolitiek op de kapitaalmarkt en bevordering van de woningbouw.

Stabilisatie van bestedingen en bezitsvorming: een synthese?

In deze tijd van onstuimige loon- en prijsontwikkeling treden twee problemen naar voren, die dringend om een oplossing vragen:

1. hoe zijn de bestedingen te stabiliseren, om daardoor de inflatie te bestrijden?
2. op welke manier is de bezitsvorming te stimuleren en te realiseren?

Beide problemen zouden wij in dit artikel in onderlinge samenhang willen bezien. Wij zouden hier moeten onderscheiden:

- a. investeringsbestedingen
- b. consumptieve bestedingen

Zoals in de na-oorlogse jaren gebleken is, wordt de steeds verder gaande geldwaardevermindering mede veroorzaakt doordat de bestedingen geen gelijke tred houden met de ter beschikking staande middelen: Dit blijkt duidelijk uit de discrepantie tussen produktiviteit en loonstijging. Het doel moet daarom zijn: een zo stabiel mogelijk evenwicht tussen beide voornoemde factoren.

Het doel van de bezitsvorming zou moeten zijn, dat deze onder het brede deel van de bevolking plaatsvindt.

Het pleidooi om door investeringslonen tot een bezitsvorming te komen is geen oplossing voor alle groepen. De investeringslonen blijven beperkt tot de groep werknemers in de grote en middelgrote bedrijven.

Van de spaarregelingen met een al of niet boven de normale rente uitgaande premie is ook alleen met zeer kleine bedragen door een kleine groep van de bevolking gebruik gemaakt. Niettemin wordt in verschillende kringen algemeen aanvaard, dat een gespreide bezitsvorming belangrijk is.

Het is duidelijk dat tussen beide problemen, namelijk: de bestedingen en de bezitsvorming een samenhang bestaat, die van invloed is op de loon- en prijsspiraal.

Juist in de laatste tijd was er een speciale vorm van de prijsspiraal te observeren. Reeds bij het publiceren van de nieuwe loonsverhogingen begonnen de prijzen in verschillende sectoren te stijgen. Voor een groot gedeelte worden voorafgaande prijsstijgingen veroorzaakt in anticipatie op de bestedingsimpuls uit toekomstige loonsverhogingen. De prijsstijgingen, die door deze factoren veroorzaakt zijn, zouden dus moeten worden geëlimineerd door het be-

stedingseffect van de loonsverhoging af te zwakken. Indien het bestedingseffect ten volle blijft bestaan, worden door de consumptieve bestedingen weer investeringsbestedingen uitgelokt. De investeringen vinden aanvankelijk weer hun impuls uit de stijgende winsten en vooral door de groter wordende vraag naar goederen.

Hieruit volgt de conclusie, dat het van betekenis zou zijn, een *nationaal instrument* te vinden om de stijgende bestedingen in tijden van hoogconjunctuur af te zwakken resp. in een laagconjunctuur de bestedingen aan te moedigen.

Men zou hier tegen in kunnen brengen, dat de belastingen in principe zulk een instrument vormen. Maar tegen de belastingen bestaan psychologische bezwaren. De belastingen zijn namelijk een onderdeel van het overheidsbudget en buitendien wordt door de belastingen de bezitsvorming niet gediend.

Wij moeten naar een conceptie zoeken, die aan de volgende eisen voldoet:

1. stabilisatie van het prijsniveau;
2. evenwicht tussen middelen en bestedingen;
3. bezitsvorming onder brede lagen der bevolking.

Om deze problemen dichter tot een oplossing te brengen rijpte bij schrijver de gedachte van een **Nationaal Beleggingsfonds**. Dit fonds moet zijn middelen verkrijgen uit een verplichte heffing, met een percentage naar de stand van de conjunctuur. De heffing dient te geschieden van alle inkomens, zowel die van natuurlijke als van rechtspersonen en ook die van de overheid. Wij zouden het in het midden willen laten of de heffing proportioneel of progressief dient te verlopen.

Naar rato van deze heffingen worden participatiebewijzen in dat Nationaal Beleggingsfonds verstrekt, die niet binnen, maar wel na een zekere tijd verzilverd kunnen worden door de eigenaars. Belangrijk lijkt het mij, dat door het verstrekken van deze participatiebewijzen de zuigkracht van de grote bedrijven bij het verkrijgen van personeel door het uitgeven van winstaandelen wordt afgezwakt. Want iedereen — ook de werknemers van kleine en middelgrote bedrijven — geniet nu mede van de groei van de gehele economie, door het bezit van participatiebewijzen.

Wij zouden nog op het psychologisch feit willen wijzen, dat iedereen, die iets bezit, eerst tracht dit bezit te ver-

dedigen en daarna probeert het bezit te vermeerderen.

De werking van het fonds gaat verder dan heffing van bijdragen en verstrekking van participatiebewijzen. Het biedt bredere perspectieven. Door de heffingen wordt een deel van het nationaal inkomen aan de bestedingen onttrokken en kan een te grote vraag, groter dan de middelen, worden voorkomen. Het fonds heeft voorts de mogelijkheid om a. naar de stand van de conjunctuur de participatiebewijzen af te lossen.

De op bovengenoemde wijze verkregen middelen van het fonds kunnen op verschillende wijzen werkzaam zijn en dienstbaar worden gemaakt, o.a.

1. voorziening in een eventuele kapitaalbehoefte, indien zelffinanciering t.g.v. kleinere winsten niet of in mindere mate mogelijk is;

2. stabilisering van de beurskoersen door aan- en verkoop van aandelen, (indien de koersen al te grote schommelingen gaan vertonen (open-marktpolitiek));

3. verlening van prioriteit aan de woningbouw met mogelijkheden om op de markt van onroerende goederen de machtsconcentratie van een enkele maatschappij tegen te houden;

4. bevordering van het bezit van een eigen huis.

Het beheer van het fonds dient in overeenstemming te zijn met de verschillende belangen, d.w.z. er is een evenwichtig beheer noodzakelijk. De samenstelling van het bestuur dient uitsluitend op sociaal-economische overwegingen te berusten. Ik stel mij daarom voor, dat het bestuur bestaat uit vertegenwoordigers van werkgemers,

werknemers en overheid. Zoals vanzelf spreekt heeft het bestuur de taak, bekwame beleggingsvaklieden aan te trekken.

De machtsconcentratie die, van de kapitaalmarkt uit gezien, door het fonds ontstaat, zie ik aan de andere kant als een echte democratisering van het kapitalisme, want alle groeperingen vormen de aandeelhouders van dit beleggingsfonds. Deze machtsconcentratie kan worden afgezwakt naar mate de mogelijkheid bestaat, de participatiebewijzen in geld om te zetten. Daartoe kunnen de middelen uit het lopend inkomen van het fonds geput worden. Buitendien heeft het bestuur de mogelijkheid de investeringspolitiek zo te voeren, dat de noodzaak van bestedingsbeperkende maatregelen van de zijde van de regering voorkomen wordt.

Het komt mij voor, dat op deze wijze een synthese wordt bereikt van een aantal gedachten, die in de laatste jaren naar voren zijn gekomen, zoals:

- a. investeringslonen;
- b. bezitsvorming voor iedereen;
- c. conjuncturele investeringsreserve (Witteveen);
- d. open-marktpolitiek op de kapitaalmarkt;
- e. bevordering van de woningbouw.

Ik ben mij er wel van bewust, dat het bovenstaande plan van een Nationaal Beleggingsfonds nog in verschillende richtingen dient te worden uitgewerkt en aangevuld. Ik hoop alleen een bijdrage geleverd te hebben, die ertoe dient de discussies in deze richting gaande te houden.

Amsterdam.

Dr. E. J. ISIDOR.

De structuur van de bouwnijverheid

De Bouwnota van Minister Bogaers geeft aanleiding zich te bezinnen op de structuur van de bouwnijverheid. De Bouwnota is een verfrissend stuk, dat moed geeft en hoop op goede uitkomsten. De bewindsman wil een „pluriform en expansief” beleid voeren. Al is deze aanduiding wellicht niet voor eenieder begrijpelijk, er bestaat geen twijfel over dat de Minister vaart wil zetten achter de woningbouw. Hiertoe wordt de ambtelijke behandeling, juist daar waar tot nog toe over remmende invloeden werd geklaagd, zo gewijzigd, dat inderdaad op snellere beslissingen kan worden gerekend. Kunnen „ambtelijk” remmen worden weggenomen of wat minder scherp gesteld, voor de eigenlijke vaart moet door de nijverheid zelf worden gezorgd. De Minister geeft daarvoor wenken, maar deze wenken hebben, mede door de „uitbarsting van ongeduld” op loongebied in alle bedrijfstakken, voorsnog tot gevolg dat grote vertragingen optreden in plaats van de beoogde versnellingen.

De Minister wenst dat de arbeidsvoorwaarden voor de bouwvakkers aanmerkelijk worden verbeterd, maar dat de ondernemers hun prijzen niet verhogen. Op het eerste gezicht lijkt dit wonderlijk. Indien de lonen stijgen, stijgt de kostprijs. Het moge dan waar zijn, dat de goed geleide aannemersbedrijven de laatste jaren niet over te geringe ondernemers klagen hebben gehad en dat er vele bouwondernemers zijn die zelfs hoge winsten hebben gemaakt, niet aangenomen mag worden dat de ondernemers thans bereid zijn met verlies te gaan werken. Ook de veronderstelling dat een verbetering van de arbeidsvoorwaarden een eind zal maken aan de zwarte lonen en dat dus uiteindelijk in totaal niet meer zal worden betaald, is niet

houdbaar. Zodra in een nieuwe C.A.O. de witte lonen worden verhoogd, zullen de werknemers eisen dat het loon, dat zij „schoon in handen” krijgen, met hetzelfde percentage wordt verhoogd. Prestatiebeloning lijkt een uitweg te bieden, maar hiervan kan alleen iemand iets verwachten, die zich geen rekenschap geeft van de ziekte, waarvan de zwarte lonen een (beschamend) verschijnsel zijn.

In de Bouwnota geeft de Minister als zijn mening te kennen, dat de hogere lonen moeten worden bestreden uit een verhoging van de produktiviteit. Men kan echter niet verwachten, dat werknemers die al jaren lang in verhouding tot werknemers in andere bedrijfstakken zeer hoog worden betaald — dit ondanks de omstandigheid dat hun produktiviteit in vergelijking met het peil van vóór de oorlog niet alleen niet gestegen is, zoals in vrijwel alle andere takken van bedrijf, maar zelfs aanmerkelijk gedaald — nu plotseling harder zullen gaan werken. Zeker, het is niet te ontkennen dat verschillende maatregelen, die de Minister in uitzicht stelt (indien en in zover deze door alle betrokken ambtenaren geestdriftig worden uitgevoerd), een gunstige invloed zullen uitoefenen op de winstmogelijkheden van de ondernemingen, doch zelfs als aan de hierboven tussen haakjes aangeduide voorwaarde wordt voldaan, kan men eerst na op zijn minst een jaar, maar vermoedelijk eerst na een aantal jaren, de verbetering in klinkende munt verwachten. En de verwachting dat een geheel corps ambtenaren, door de jaren gewend aan een bepaalde gang van zaken, nu plotseling geheel anders zal gaan staan tegenover de vraagstukken die zij te behandelen hebben, lijkt een wensdroom.

Betekent dit, zoals reeds kan worden vernomen, dat het beleid van de Minister tot mislukking is gedoemd? Zeker niet. Wat de Minister beoogt, wordt door zeer velen in den lande gewenst, gehoopt, geëist, nl. eindelijk een beleid dat de woningnood volledig uitbant. De Minister staat niet alleen, indien hij stelt dat daarvoor verbetering van de arbeidsvoorwaarden in de bouwnijverheid een voorwaarde is. Hetzelfde geluid kan men vernemen in het eerste nummer van het Mededelingenblad van „Ons Limburg” en in de Bouwnota van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid. De directeur van dit instituut, Dr. Ing. Hendriks, denkt daarbij niet alleen aan de woningbouw maar grondt zijn stelling op de essentiële betekenis van „het bouwen” voor de gehele volkshuishouding. Dr. Ing. Hendriks noch Dr. Palmen (de schrijver in het blad „Ons Limburg”) geven echter aan wat er verder moet gebeuren als men door middel van die betere arbeidsvoorwaarden tot aanzienlijk betere uitkomsten wil geraken.

Men make zich zelf niets wijs: van de werknemers noch van de ondernemers kan men op dit punt veel verwachten; evenmin kan men zijn hoop vestigen op de landelijke organisaties van werknemers of werkgevers. Deze toch hebben een collectieve arbeidsovereenkomst gesloten, die door het College van Rijksbemiddelaars is goedgekeurd. De organisaties hebben zo weinig vat op hun leden dat er welhaast geen werkmans in het bouwvak hier te lande is, die niet „schoon in de hand” aanzienlijk meer krijgt dan in de overeenkomst is voorzien en dus geen ondernemer, die niet méér betaalt. En men schuive de schuld niet op de werknemers.

Tegen de wantoestand, dat men zich van geen van beide zijden aan de wettelijk geldende overeenkomst houdt, voert het Ministerie van Economische Zaken een „verdragend achterhoedegevecht”. Daarbij worden (of werden?) aan de ondernemers die het erg bont maken boeten opgelegd. Van verschillende zijden werd betoogd, dat ook de werknemer die zich te veel laat betalen gestraft behoort te worden. Daarmede wordt echter de feitelijke situatie uit het oog verloren: de werknemer benadeelt zijn collega's niet, want ook deze ontvangen zwart loon. Wél berokkent hij schade aan de volkshuishouding in haar geheel, doordat het bouwen te duur wordt, maar het is niet de werknemer die dit te beoordelen heeft, doch de ondernemer. De ondernemers echter verzaken (de goeden niet te na gesproken) hun taak voor een groot deel uit neringziekte: zij gunnen een ander niet dat deze de beschikking krijgt over werkkrachten, die „opzéggen” omdat zij meer willen ontvangen dan wettelijk geoorloofd is.

Beschouwt men het vraagstuk van deze zijde, dan krijgt men de indruk dat de Minister druk wil uitoefenen op de ondernemers. In de gedachtengang van de bewindsman moeten de ondernemers zoveel betere uitkomsten bereiken, dat zij zonder prijsverhoging aan hun werknemers aanzienlijk gunstiger arbeidsvoorwaarden kunnen bieden. Voor zover hierbij wordt gedacht aan betere outillage, betere procédés, betere materialen, komt deze eis neer op de — reeds vaak en van verschillende zijden naar voren gebrachte — wenselijkheid om meer wetenschappelijk onderzoek (research) te verrichten.

In een vorig artikel ¹⁾ werd naar voren gebracht, dat men in de bedoelde beschouwingen ten onrechte de belangrijke bijdrage van het middelmatig grote en het kleine bedrijf veronachtzaamt. Bepleit werd de vorming van produktiecoöperaties, die vóór alles de in de bedrijven zelf voorhanden ervaring ten volle dienen te benutten en een

groot deel der, thans duur betaalde, werkzaamheden overbodig moeten maken. De nadruk werd daarbij dus gelegd op de „zelfwerkzaamheid” der betrokkenen. Men vergete namelijk niet, dat werkelijke wetenschap nimmer iets anders is dan stelselmatig geordende en veelszins getoetste levenservaring. Op die zelfwerkzaamheid dient nu een beroep te worden gedaan wil men in de bouwnijverheid tot gezonde verhoudingen komen.

Voor de verbetering van werkwijzen en al wat daarmee samenhangt denke men aan coöperatieve verenigingen, die „verwante bedrijven” als hun leden zien. Die leden moeten hun ervaringen uitwisselen en zich vooral richten op onderzoekingen ten bate van de eigen ondernemingen. De „vragen” worden daarbij door de dagelijkse ondervinding gesteld; de antwoorden moeten onmiddellijk kunnen worden toegepast. Denkend aan de Franse onderscheiding in „recherche de base”, „recherche appliquée” en „recherche industrielle”, dan is de taak der produktiecoöperaties zeer in het bijzonder: „recherche industrielle”.

Laten we ons evenwel hoeden voor „fetisjisme”; werkwijzen zijn evenmin als machines tot iets in staat zonder de mens. Wanneer men dus de bouwnijverheid tot betere verrichtingen wil brengen, dan moet men ervoor zorgen dat de thans amorfe massa, die op dit gebied werkzaam is, georganiseerd, d.w.z. „geleed”, wordt. De werkelijk geleedende kracht voor samenwerking is altijd en overal „gezag”. Maar gezag moet wortelen in vertrouwen. Het beleid dat de Minister denkt te voeren, scheidt hiervoor zeker een der voorwaarden, t.w. de mogelijkheid om voor iedere onderneming een vaste kern van werkkrachten te vormen. Zulk een kern kan, beter dan wat ook, de wezenlijke tucht handhaven, niet door het opleggen van straffen maar door het stellen van een voorbeeld, dat anderen tot navolging noopt. De kern moet steunen op het gezag van de leiding en deze moet op haar beurt steunen op het voorbeeld en de medewerking van vakgenoten.

Voor deze ondernemersorganisatie is eveneens de coöperatieve vorm de meest aangewezen. Terwijl de produktiecoöperatie categoriaal is, zijn de hier bedoelde coöperaties lokaal. Op den duur dienen zij te worden samengevat in één regionaal verband. Wanneer het beleid van de Minister de stoot geeft tot het vormen van zulke organisaties, dan zal zijn bewind vruchtdragend zijn.

Amersfoort.

Dr. M. R. J. BRINKGREVE.

¹⁾ Zie: „Woningbehoefte en woningbouw” in „E.-S.B.” van 17 april 1963.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Amsterdam als rentabiliteitsprobleem

Het Bestuur van de Kring van Amsterdamse Economen kondigt hiermede aan, dat de heer *Drs. J. M. den Uyl*, wethouder van Amsterdam, voor de Kring een voordracht zal houden over: Amsterdam als rentabiliteitsprobleem, op donderdag 20 februari 1964 te 20.15 uur in een der zalen van het Internationaal Cultureel Centrum (I.C.C. Paviljoen) aan het Vondelpark te Amsterdam (tussen de ingangen Roemer Visserstraat en Vondelstraat; ruime parkeerplaats).

De bijeenkomst is behalve voor leden van de Kring van Amsterdamse Economen ook voor andere belangstellenden toegankelijk.

Ambtenaren, „let op uw saeck”

Over de op 1 maart 1960 in werking getreden Premiespaarregeling Rijksambtenaren treft men vaak zodanig misverstand aan, ja zelfs onder degenen die met de uitvoering ervan zijn belast, dat wij thans weer enige aandacht aan deze regeling willen besteden. Wij zullen de te behandelen procedure verluchten met een praktijkgeval waarmede wij onlangs werden geconfronteerd. Wellicht zijn er verschillende deelnemers onder de lezers, die in een gelijke situatie verkeren en voor wie dus deze materie van belang kan zijn. Ter verduidelijking van de regeling voor degenen, die hier niet zo mee op de hoogte zijn, zullen wij eerst in het kort uiteenzetten wat de Premiespaarregeling Rijksambtenaren nu eigenlijk precies inhoudt en wie er aan deel kunnen nemen¹⁾.

Inhoud Premiespaarregeling Rijksambtenaren.

Aan de Premiespaarregeling Rijksambtenaren kunnen deelnemen, behoudens enige uitzonderingen, al het burgerlijke en militaire rijkspersoneel met inbegrip van het personeel van de rijks- en gemeentepolitie en ook het personeel dat aan onderwijsinstellingen is verbonden.

De deelnemers mogen wekelijks of maandelijks met $\frac{1}{10}$ c.q. $\frac{5}{12}$ pCt. van hun pensioengrondslag aan deze regeling deelnemen. Het maximum bedrag wordt daardoor per jaar 5 pCt. van de pensioengrondslag en mag de f. 600 niet overschrijden.

Deze bedragen moeten óf vier volle kalenderjaren geblokkeerd blijven óf worden aangewend voor een der bestedingsdoeleinden, die in de wet zijn genoemd. Als derde mogelijkheid kent men nog het verrichten van periodieke betalingen voor de in de wet vermelde bestedingsdoeleinden.

Is aan de vereisten voldaan dan wordt op het spaarbedrag een premie verstrekt die afhankelijk is van de hoogte van de pensioengrondslag op het moment van uitbetalen. Is de pensioengrondslag namelijk minder dan f. 7.200 per jaar dan wordt een premie verstrekt van 25 pCt. en is zij meer dan f. 7.200 dan bedraagt de premie 15 pCt.

Premie-uitkering.

Nu kan het feit zich voordoen, dat toen iemand aan de premiespaarregeling begon deel te nemen de pensioengrondslag minder dan f. 7.200 bedroeg en dat de pensioengrondslag op het moment van uitbetalen, dat dus na óf vier volle kalenderjaren ligt óf reeds na bijv. één jaar, indien het spaarbedrag voor een der bestedingsdoeleinden wordt aangewend, in die tijd boven f. 7.200 is gestegen, in plaats van 25 pCt. slechts 15 pCt. premie ontvangt.

Dat dit geen louter theoretisch probleem is, moge uit het volgende praktijkgeval blijken. Een lerares bij het bijzonder nijverheidsonderwijs begon drie jaar geleden deel te nemen aan de Premiespaarregeling Rijksambtenaren. Zij gaf echter les aan twee verschillende scholen, waarbij zij aan de ene school een vaste aanstelling had en aan de andere een tijdelijke. Zij kon derhalve slechts aan de Premiespaarregeling Rijksambtenaren deelnemen aan één school, nl. die waar zij de vaste aanstelling had. Er kon dan ook slechts gespaard worden over het inkomen, dat van deze school werd genoten en waarbij de pensioengrondslag beneden f. 7.200 lag.

Drie jaar later vroeg zij in verband met haar huwelijk

in aanmerking te kunnen komen voor de premie. Dit vormt, zoals wij reeds eerder gezien hebben, een van de mogelijkheden om binnen de gestelde blokkeringstermijn de spaarpremie te verkrijgen. De premie werd verstrekt maar nu deed zich het volgende verschijnsel voor. Zij had inmiddels een betrekking aanvaard aan een andere school voor bijzonder nijverheidsonderwijs met een volledig lesrooster. Haar pensioengrondslag lag, doordat nu geen splitsing plaats vond, boven f. 7.200. Via deze school werd dan ook 15 pCt. premie uitgekeerd. Op het bezwaar, dat zij hier tegen inbracht, werd geantwoord, dat exact volgens het in de wet gestelde gewerkt was. Er werd namelijk gekeken naar de pensioengrondslag op het moment van de premiebetaling, die dus boven f. 7.200 lag.

Nu wordt in artikel 6, lid 9, van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren het volgende gesteld: „Tegen een besluit tot gehele of gedeeltelijke afwijzing van een verzoek om toekenning van spaarpremie, kan door de belanghebbende, gewezen belanghebbende of rechtverkrijgenden van een overleden belanghebbende binnen twee maanden na de dagtekening van het besluit een bezwaarschrift worden ingediend bij de Spaarraad”. Artikel 6, lid 10, vervolgt: „In zover de Spaarraad beslist, dat de belanghebbende, gewezen belanghebbende, onderscheidenlijk rechtverkrijgenden van een overleden belanghebbende daarop aanspraak heeft, onderscheidenlijk hebben, kent het bevoegde gezag de spaarpremie alsnog toe”.

De Spaarraad.

De Spaarraad, gevestigd te 's-Gravenhage en bestaande uit ten hoogste veertien leden, is een college, dat enerzijds de Minister van Binnenlandse Zaken verslag moet uitbrengen over de uitvoering van de premiespaarregeling en anderzijds is aangewezen om te beslissen over geschillen die uit de toepassing van deze regeling voortvloeien. Wij hebben ons derhalve tot deze instantie gewend om van haar een uitspraak te verkrijgen. Wij stelden, dat het o.i. onjuist is, dat wat de deelname betrof niet met het inkomen uit twee scholen kon worden meegedaan, doch nu het om de berekening van de pensioengrondslag ging niet de hierbij passende grondslag werd genomen. Men had haar o.i. óf met het inkomen uit beide scholen moeten laten deelnemen óf indien dit niet mogelijk was nú de pensioengrondslag moeten nemen van het inkomen van de school waarmede zij aan de spaarregeling had kunnen deelnemen. Zij zou dan in het laatste geval in aanmerking komen voor een premie van 25 pCt.

De Spaarraad verklaarde zich echter in dit geval niet competent, aangezien zij bij een inrichting van bijzonder onderwijs werkzaam was. Aanwijzing van een bijzondere beroepsinstantie voor personeel van dergelijke inrichtingen, zoals de Spaarraad dat voor ambtenaren is, zou derhalve in de onderwijswetgeving moeten plaatsvinden. Een leemte die o.i. zo spoedig mogelijk om een oplossing vraagt, daar thans in geschillen voor deze deelnemers slechts de gewone burgerlijke rechter bevoegd zal zijn. Nu dit tot op heden niet is geschied, achtte de Spaarraad zich onbevoegd van het voorgelegde geschil kennis te nemen.

¹⁾ Een uitvoerig overzicht gaven wij in „E.-S.B.” van 7 juni 1961.

Resultaat.

Door het onlangs verschenen Staatsblad 282, inhoudende het besluit van 5 juni 1963 tot wijziging van de Premie-spaarregeling Rijksambtenaren waarin enige aanvullingen op de bestaande Premiespaarregeling zijn aangebracht, werden wij attent gemaakt op een wijziging in de premie-uitbetaling. Het is namelijk wel mogelijk om bij de premie-uitbetaling een pensioengrondslag te hebben die boven f. 7.200 per jaar ligt en toch 25 pCt. premie te ontvangen. Dit kan indien men bij de aanvang van de deelname resp. bij de aanmelding van de te verrichten periodieke betalingen voor een der erkende bestedingsdoeleinden een pensioengrondslag had beneden de f. 7.200 per jaar en er tussen het moment van de aanvang der deelname en uitbetaling van de premie niet meer dan vier resp. drie jaren zijn verstreken. Ter illustratie zullen wij genoemd artikel letterlijk citeren:

Artikel 6, lid 4a. De spaarpremie bedraagt:

a. 25 pCt. van de premiegrondslag, bedoeld in de beide volgende leden, indien op het tijdstip, waarop de aanspraak op spaarpremie ontstaat, de pensioengrondslag van de belanghebbende of gewezen belanghebbende:

1. f. 7.200 of minder bedraagt;

2. meer dan f. 7.200 bedraagt, doch bij de indiening van het in artikel 3, eerste lid, bedoeld verzoek, onderscheidenlijk, indien een zodanig verzoek niet heeft plaats gehad, van een vorig verzoek om toekenning van spaarpremie terzake van periodieke betalingen minder dan f. 7.200 bedroeg en sinds het einde van het jaar, waarin de pensioengrondslag meer dan f. 7.200 is komen te bedragen, niet meer dan vier onderscheidenlijk drie jaar zijn verstreken;

b. in de overige gevallen 15 pCt. van de premiegrondslag.

Conclusie.

Hoewel er van enige aanvulling op dit artikel sprake is, bestond de mogelijkheid reeds om 25 pCt. premie uit te keren op spaarbedragen van deelnemers met een pensioengrondslag boven f. 7.200 per jaar op het moment van de premie-uitbetaling indien de grens bij de aanvang van de deelname maar beneden de f. 7.200 lag. In dit principe is dus niets veranderd. Het is dus louter de onbekendheid van betrokkenen, die met de uitvoering hiervan zijn belast, dat 10 pCt. premie te weinig werd uitgekeerd.

Voorburg.

Drs. C. P. d'HAANS.

BOEKBESPREKING

Paul Einzig: *The history of foreign exchange*. Macmillan & Co. Ltd., Londen 1962, 319 blz., 36 s.

Einzigs specialiteit is zonder twijfel het buitenlands betalingsverkeer in al zijn aspecten. Zijn standaardwerk: „The theory of foreign exchange” van voor de oorlog (1937) en zijn in 1961 verschenen: „A dynamic theory of forward exchange” behoren tot de beste studies, die over dit onderwerp zijn gepubliceerd. Zijn nieuwste boek is een historisch geschrift — het eerste op dit gebied —, waarin vele aspecten van het buitenlands betalingsverkeer van het vroegste begin tot het heden, een periode van 4.000 jaar omvattend, worden beschreven.

Het is een uitermate breed onderwerp. Alleen wanneer men de stof volledig beheerst zal men erin kunnen slagen in ongeveer 300 bladzijden een bevredigend en harmonisch geheel te verkrijgen. Het belangrijkste, dat men zich bij het schrijven voor ogen moet stellen, is de zelfbeperking. Uit het zeer vele datgene te kiezen wat fundamenteel is, waardoor de grote lijn in de ontwikkeling zichtbaar wordt, is het grote probleem waarmee voortdurend moet worden

geworsteld. Tot de weinigen, die tot een zodanige prestatie in staat zijn, behoort Einzig zonder twijfel.

De auteur beperkt zich niet tot een beschrijving van de feiten. Naast de behandeling van de evolutie van het internationale betalingssysteem en de ontwikkeling van de valutakoersen wordt aandacht geschonken aan de voortgang van de theorie en aan de doeleinden en middelen van de politiek. Daardoor is het boek niet alleen van betekenis voor historici, maar ook voor hen die in grote trekken kennis willen nemen van de ontwikkeling van de theorie van de internationale betalingen in het algemeen en van de betalingsbalans en de prijsvorming op de valutamarkt in het bijzonder en ten slotte voor hen die zich met de monetaire politiek bezighouden.

Het behoeft geen betoog, dat men in 300 bladzijden geen diepgaande behandeling mag verwachten. Voor de deskundige brengt het theoretische deel dan ook geen nieuws; het biedt slechts gelegenheid tot het oprispen van bekende stof, die door de beknopte en heldere behandeling toch prettig leest. Voor de beginner zal voorts het laatste deel, dat de ontwikkeling sedert 1914 behandelt en dat 65 bladzijden telt, een nuttige inleiding kunnen vormen. Van de daaraan voorafgaande hoofdstukken, die over de oudheid (Deel I, dat gaat over Babylonië, Assyrië, Griekenland en Rome), de Middeleeuwen (Deel II), de periode van de ontdekking van Amerika tot de Franse revolutie (Deel III) en de 19e eeuwse ontwikkeling (Deel IV) handelen, zal men met interesse kennismaken. Daarbij zal men geneigd zijn in het bijzonder stil te staan bij hoofdstuk II, waarin o.m. Amsterdam als wisselmarkt ten tonele komt, een markt die van de 17e eeuw tot de Franse overheersing een allereerste rol in de wereld heeft gespeeld. Als belangrijke basis voor deze bloei noemt Einzig de vrije export van edel metaal.

Bijzonder nuttig is de beredeneerde bibliografie aan het eind van het boek, die niet alleen de grote belezenheid van Einzig demonstreert, doch ook de lezer in staat stelt de nodige literatuur voor verdere studie te vinden.

Het boek is voor verschillende doeleinden bruikbaar. Ik kan het een ieder aanbevelen.

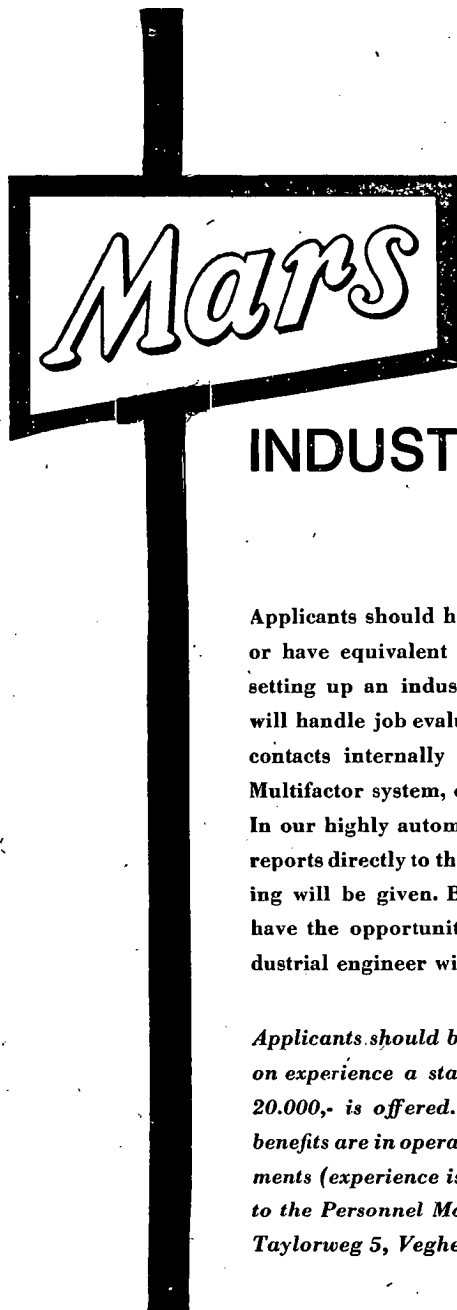
Hilversum.

C. D. JONGMAN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Van de mogelijkheid schatkistpapier van De Nederlandsche Bank af te nemen is tot en met 27 januari voor f. 86,5 mln. gebruik gemaakt. Behalve met dit openmarktpapier werden de portefeuilles der banken met een onbekend bedrag vergroot door de tender, die de Agent heeft gehouden. De toewijzing in totaal heeft f. 112,5 mln. voor 8-maands promessen bedragen en f. 96,5 mln. voor 12-maands promessen, tezamen dus f. 209 mln. De storting hierop viel samen met het hoogtepunt van de bankpapiercirculatie op het einde der maand, zodat de markt sterk verkrapte. Er heeft zich dus een sterke beweging voltrokken want 27 januari was het kassaldo der banken bij de Centrale Bank, mede als gevolg van de kwartaaluitkering aan de gemeenten, nog f. 527 mln. De daggeldrente, die 27 januari tot 1 pCt. was verlaagd, reageerde prompt op de verkrapting en werd van 1 pCt. op $1\frac{3}{4}$ pCt. gesteld. De Agent heeft direct na de toewijzing op de jongste tender de afgifte over de toonbank van promessen en biljetten hervat.

Chocoladefabriek N.V., international manufacturers of confectionery products wish to appoint for their plant at Veghel an

INDUSTRIAL ENGINEER

Applicants should hold a degree of a technical university or have equivalent experience. His work will consist of setting up an industrial engineering department, which will handle job evaluation, process study and the resulting contacts internally and externally (labour agreements, Multifactor system, etc.).

In our highly automated industry the industrial engineer reports directly to the production director. Adequate training will be given. Being the first man on the job he will have the opportunity to achieve the position of chief industrial engineer within 3-5 years.

Applicants should be from 25-40 years of age. Depending on experience a starting salary of Dfls. 16.000,- — Dfls. 20.000,- is offered. Generous pension scheme and other benefits are in operation. Candidates fulfilling the requirements (experience is no necessity) are requested to write to the Personnel Manager, Mars Chocoladefabriek N.V., Taylorweg 5, Veghel (N.B.).

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H.-W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementprijs f. 30; voor studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

Zojuist verschenen:

— **SOCIAAL-ECONOMISCHE VAKTERMEN**
in Nederlands, Engels, Frans en Duits,
157 blz. f 9,50
Onder auspiciën van het
CENTRAAL SOCIAAL WERGEVERS VERBOND,
uitgegeven door **DE BUSSY — AMSTERDAM.**

— **PRESSIEGROEPEN EN INFLATIE**
IN DE VERENIGDE STATEN
door dr. A. A. J. Smulders
315 blz. f 10,50

Deze wel zeer actuele publikatie is een dissertatie, waarop de auteur op 28 november jl. promoveerde aan de Katholieke Economische Hoogeschool te Tilburg.

Beide boeken zijn uit voorraad leverbaar door:

DE WESTER BOEKHANDEL

Nieuwe Binnenweg 331 — Rotterdam.
Tel. (010) 5 39 41 - 3 20 76. Giro 18961.

Gespecialiseerd op economisch gebied!

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

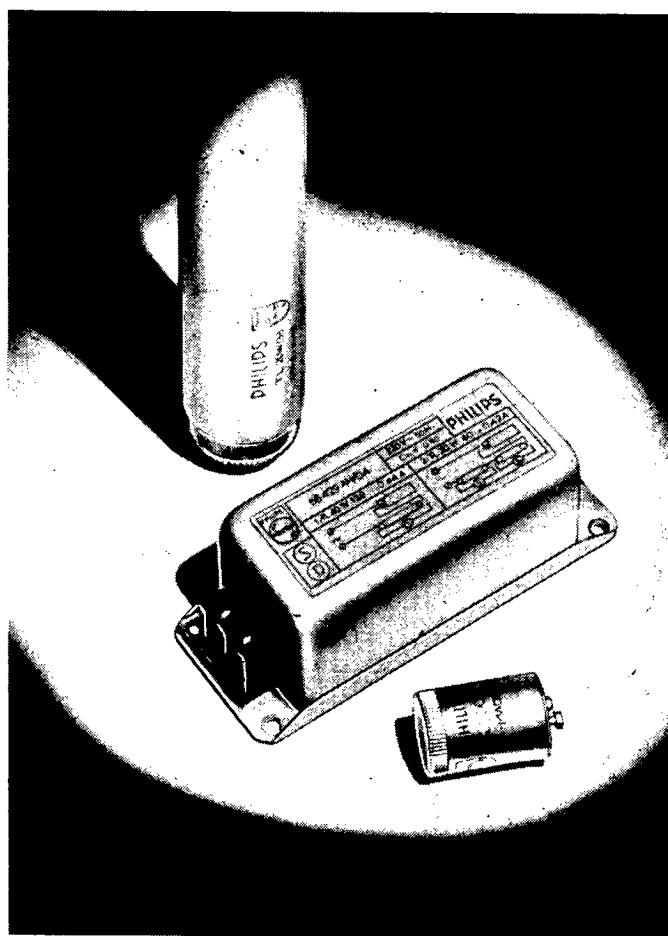
Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

Groepsvervangings: betere prestaties hoger lichtrendement

Groepsvervanging betekent op een vast tijdstip alle lampen vervangen, waardoor stagnatie resp. produktieverlies wordt voorkomen en de mogelijkheid bestaat tot budgettering van de „lichtkosten”. Voor een verantwoorde installatie verschaft de lichttechnische afdeling van Philips Nederland n.v. u gaarne vrijblijvend alle gewenste inlichtingen en adviezen.

Een systematische onderhoudsbeurt heeft de volgende voordelen:

- aanzienlijk meer en beter licht voor gelijke energiekosten
- beter rendement van de armaturen
- beter aanzien van de verlichtingsinstallatie

PHILIPS VOOR LICHT

GLOEILAMPEN EN "TL" FLUORESCENTIELAMPEN - ARMATUREN - NEON

BIJ DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR 'S-GRAVENHAGE

is plaats voor een

economisch medewerker

Bij voorkeur wordt gedacht aan jong econ. drs. of
mr. in de rechten met economische belangstelling

Schriftelijke sollicitaties te richten aan de Algemeen Secretaris der Kamer, Alexander Gogelweg 16, Den Haag

Telkens en telkens blijkt ons weer,
hoezeer de nog steeds snel groeiende
lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de parti-
culiere belegger, wat inhoud, actualiteit
en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat
wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die
steeds actuele onderwerpen des-
kundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna
dynamisch geschreven beursover-
zicht, de stemming goed weer-
gevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fonds-
analyses, volgens een eigen prak-
tisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en
onderhoudend geschreven en uiter-
aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, ad-
viezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen
(ook van incurante) telkens
wanneer hieromtrent iets te mel-
den valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne
gratis een 2-tal proefnummers ter
kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN EINDHOVEN

Op het gebied van de ADMINISTRATIEVE
ORGANISATIE bestaat bij verschillende hoofd-
industriegroepen en dochtermaatschappijen ge-
legenheid tot plaatsing van enkele

accountants en economen

Zij zullen leiding moeten geven aan medewerkers,
die o.m. tot taak hebben:

- het concipiëren en invoeren van informatie-
systemen in binnen- en buitenland.
- het toepassen van nieuwe methodieken en
middelen - met name op het gebied van de
administratieve automatisering - waardoor
nieuwe concepties ontstaan ten aanzien van de
industriële en commerciële informatiebehan-
deling.

Ervaring op het gebied van automatische informatie-
verwerking strekt tot aanbeveling doch is niet
noodzakelijk.

Leeftijd: bij voorkeur niet ouder dan 40 jaar.

Geïnteresseerden wordt verzocht hun brief met ver-
melding van enige persoonlijke gegevens te richten aan
de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, Afdeling Per-
soneelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven, onder
ESB 64030.